

ספר

תשובות הגר"ח

על מסכת

שקלים

תשובות הגר"ח

שקלים¹

ש. שקלים ב' ב'. ר' יהודה בר פזי בשם רבי הן נקרא ולא נבעת לטובה אז ישיר משה ובני ישראל כו'. פירש בתקלין חדתינ וז"ל, אז ישיר כו'. היה צריך לעוררם תחילה בשירתו עכ"ל, לכאו' צ"ב מהא דאמרי' (סוטה ל' ב') ת"ר בו ביום דרש רבי עקיבא בשעה שעלו ישראל מן הים 'נתנו עיניהם לומר שירה' כו' ולכאו' משמע שמיד כשעלו מן הים נתנו עיניהם לומר שירה מבלי שהיה צריך לעוררם לזה, ובפרט זה ק' לרבי נחמיה שם, דאמרי' שם, וכיצד אמרו שירה כו' רבי נחמיה אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת שהוא פותח תחילה והן עונין אחריו במאי קמפלגי כו' ור' נחמיה סבר ויאמרו דאמור כולהו בהדי הדדי לאמר דפתח משה ברישא ופרש"י שם וז"ל ורבי נחמיה סבר ויאמרו. אמשה ובני ישראל קאי ומשמע דאמור כולהו בהדי הדדי. לאמר. דפתח משה ברישא. הכי קאמר ויאמרו כולם אחר שנרשו לאמר דהיינו אחר שפתח חכם עכ"ל, ולכאו' מבואר כך, דבעצם בנ"י רצו לומר שירה מעצמם מיד כשעלו מן הים ומבלי שהיה צריך לעוררם לזה ומה דאמר הכתוב אז ישיר משה ובני ישראל היינו משום שלא היה להם הרשות לפתוח בשירה קודם החכם היינו קודם משה רבינו, וא"כ צ"ב היכי דרשינן מזה דהיה צריך לעוררם לומר השירה. ובעצם זה ק', לא רק לרבי נחמיה, אלא גם לרבי עקיבא שם כדאמר ר"ע שם בשעה כו' נתנו עיניהם לומר שירה, אלא דלרבי נחמיה ק' טפי וכו"ל.

ת. פלוגתא דתנאי.²

ש. שקלים שם. התיב רבי יוסי בר רבי בון והא תנינא נערכין ועורכין לא לבדק הבית אינון, היך מה דאת אמר תמן לשמים הוא מתכוין ומאיליהן הן באין לבדק הבית, כן את אמר אופ הכא לשמים הוא מתכוין ומאיליהן הן באין לכלי שרת. יש לשאול כך, דבשלמא אם ה' הנכרי נותן נסכים סתם מבלי ליתן קודם קרבן עולה א"כ הוה ניחא לומר שהוא מתכוין בסתם לשמים³, אבל כאן שנתן מקודם קרבן עולה ודאי הוא מתכוין

¹ כתבנו לפי סדר הדפים והעמודים שבש"ס וילנא, ולא כתבנו לפי הפרק וההלכה. לדוגמא, שקלים ב' ב' הכוונה היא דף ב' עמוד ב', ולא הכוונה פרק ב' הלכה ב' וכן בכולהו.

² היינו דבאמת מה שאמר רבי יהודה בר פזי בשם רבי כאן בירושלמי שקלים ה"ז חולק על מה שאמרו רבי נחמיה ורבי עקיבא במסכת סוטה.

ולכאורה בזה מתורץ מה שהקשה בפ"י עץ יוסף (בעין יעקב) דתיבות 'נתנו עיניהם לומר שירה' מיותרות דסגי לומר בשעה שעלו ישראל מן הים אמרו שירה, יעו"ש [עוד מה שהקשה ומה שתירץ יפה]. ודו"ק.

³ ולכן היו מקבלין ממנו, כי אף שהמותר נסכים הולך לבדק הבית מ"מ הוא אינו מתכוין לבדק הבית אלא מתכוין בסתמא לצורך הבית המקדש.

לשייך את אלו הנסכים לקרבן עולה המסויים הזה שהביא מקודם (דאל"כ למה יביא עתה נסכים פתאום) ולא סתם לשמים היינו לצורך גבוה בסתמא, וא"כ מה הראיה מן[נערכין ו]עורכין להכא, דב[נערכין ו]עורכין יתכן באמת דנתכוין לשמים כי לא הביא קרבן עולה מקודם כדהכא, אבל הכא שהביא מקודם קרבן עולה היכי נימא דודאי נתכוין לשמים היינו לצורך גבוה בסתמא ולא לעולה שהביא מקודם⁴, ולכא' צ"ב.

ת. גוי אין מבין כלום רק מה שראה אחרים עושין עושה.⁵

ש. שקלים ד' ב'. מאי טעמא דרבי מאיר דאמר רבי מאיר כשם שישקלו תורה כך קלבנו תורה דאמר רבי מאיר כמין מטבע אש כו'. יש לשאול לר"מ דמוסיפין הקלבון מחשש שמא המשקל של המחצית השקל חסר משהו, למה אין בזה משום בל תוסיף⁶, שהרי אין ידוע שבאמת חסר, ואף אם באמת חסר אין ידוע כמה חסר ויתכן שע"י הקלבון יהי' נמצא שנותן כבר יותר ממשקל מטבע המחצה"ש ולמה אין בזה משום ב"ת שהתורה אמרה ליתן 'מחצית השקל' ולא יותר. (שוב חשבתי דאולי אי"ז קושיא, כי גם הקלבון הוא 'דברי תורה' (ולא רק המחצה"ש) וא"כ הוי גזה"כ ליתן הקלבון אע"פ שיתכן שע"י בסוף יוסיף על שיעור משקל המחצה"ש. והאם נכון הוא).

ת. ספק דאורייתא לחומרא.⁷

ש. שקלים ה' א'. ויש אומרים להוצאת דרכים. לכא' צ"ב דבשלמא הנותנים שקליהם בחו"ל וצריך שליחים לא"י ניחא דלכן בני חו"ל צריכים ליתן קלבנות והיינו לצורך הוצאת דרכים של השליחים, אבל בני א"י וכגון אלו הדורים בא"י⁸ וכל מקום שאין צריך בשליחים למה נותנים קלבון.⁹

⁴ ואף שלמעשה אין הבדל בין מתכוין ל'שמים' למתכוין ל'מזבח' שבשניהם כיון שאינו מתכוין לבדק הבית שפיר דמי, מכל מקום למה אמרה הגמרא אף הכא 'לשמים' הוא מתכוין ולא אמרה אף הכא 'למזבח' הוא מתכוין כמו שלכאורה הוא האמת שאינו מתכוין לשמים אלא הוא מתכוין למזבח. (ולפי"ז מש"כ בלשון השאלה 'מה הראיה' אינו מדויקדק כ"כ, כי גם בעורכין אינו מתכוין לבדק הבית וזה מוכיח שאף שנותן לבדק הבית אם אינו מתכוין לזה מקבלין ממנו ולכן מבואר כאן לגמרא בתשובתה מה שמקבלין מהנכרי את המותר נסכים לבדק הבית כי אינו מתכוין לבדק הבית).

⁵ היינו, שיש כלל שגוי אינו בודק וחוקר בכאלו דברים אלא הוא עושה מה שראה אחרים עושים והיות שעכ"פ את המותר נסכים אינו יודע שהם הולכים לבדק הבית וזה הוא מה שיש ממנו נפקא מינה לגמרא כאן ובזה באמת חושב שהוא לגבוה או שאפילו אינו יודע שיש כזה דבר שנקרא מותר נסכים, על כן אמרו בגמרא שהגוי מתכוין לגבוה.

⁶ מש"כ לשאול משום 'בל תוסיף' אי"ז שאלה רק משום זה אלא לכאורה הוא גם משום הא דתנן פ"ב ה"ג (להלן ר' א') אמר רבי שמעון כו' שקלים יש להן קצבה כו' ר' יהודה אומר אף לשקלים אין להן קצבה כו' [וכתב הרע"ב וז"ל שקלים יש להן קצבה. דכתיב העשיר לא ירבה והדל לא ימעט כו' עכ"ל וכן הוא במפרשי הגמרא יעו"ש. ועי' מש"כ מרן שליט"א בשקל הקודש פ"א ה"ו בביה"ל ד"ה בזמן לבאר דעת רבי יהודה יעו"ש], דא"כ איך מוסיף קלבון והרי יש איסור ליתן יותר משום העשיר לא ירבה והדל לא ימעט.

⁷ היינו דבאמת אם יתן בכוונה יותר ממחצית השקל וכגון שלוש רבעי שקל כי הוא רוצה להדר וליתן יותר מחצי, הרי זה בל תוסיף כי התורה אמרה ליתן חצי ולא יותר, אבל היכן שהוא נותן יותר כי אינו יודע אם מה שהוא נותן הרי זה חצי או פחות מחצי כזה אזלינן לחומרא וצריך להוסיף לכתחילה אף שיתכן שלמעשה יהיה זה יותר מחצי, דהיכן שהוא ספק דאורייתא אזלינן לחומרא אף שיתכן שמוסיף על המחצית שאמרה תורה. (ועדיין יש לברר מהו הגדר בזה, כי הנה לענין תפילין רש"י ור"ת לא מצינו מאן דיימר שיתן בתפילין של רש"י פרשה אחת נוספת לצאת בה גם דעת ר"ת ולכאורה הוא משום בל תוסיף כי סוף סוף יש חמש פרשיות בכהאי גוונא ויל"ע).

⁸ צ"ל: בירושלים.

⁹ לשון השאלה אינו מדויקדק כ"כ, כי גם בתוך א"י היו צריכים לשליחים, כמבואר להלן פ"ב ה"א (ה' א') דרך בירושלים היו האנשים מביאים בעצמם השקלים למקדש, אבל בכל שאר העיירות שבא"י היו מניחים שופרות בהם היו נותנים השקלים ואח"כ היו באים שליחים ולוקחים ומביאים אותם לירושלים, ונמצא שהיו שליחים גם בתוך א"י ולא רק מחו"ל לא"י.

ש. שקלים שם. נמצאו או שהחזירו הגנבים כו'. היינו נמצאו השקלים או שהחזירו הגנבים כו', ויש לשאול האם הגנבים חייבים בזה בתשלומי כפל, ואם כן מה עושים עם הכפל¹¹, ואם יש בזה נפק"מ אם הגנבים נתפסו או שהחזירו מעצמם.¹²

ת. א. ברחו להם.¹³

ב. סתם גנבים גויים.^{14 15}

ש. שקלים שם. ויעשו אותן מרגליות כו'. לכאו' צ"ב אמאי לא משני, דבמרגליות איכא למיחש טובא טפי שמא יאבדו או יגנבו, כי במרגליות אפשר שיהי' שקית קטנה עם מרגליות ששוות הרבה מאד (אפילו יותר מכל הקלכונות)¹⁶ יחד כשהמרגלית שווה ויקרה הרבה מאד) ולהכי לא עושין אותן מרגליות, ואמאי לא משני הכי.

ת. בקדשים הוא חשש רחוק.¹⁷

ש. שקלים שם. ונגנבו או שאבדו כו' נשבעין כו'. לכאו' בפשוטו היינו שאם נגנבו כל השקלים או שאבדו כל השקלים אז השליחים נשבעין, ויש לשאול אמאי לא חיישין שמא גנבו השליחים רק קצת (או אפילו הרבה, שהרי הגזברים שאליהם מגיע השקלים אינם יודעים עם כמה שקלים יצאו השליחים מחו"ל, ויכולים לחשוב שהכמות שהביאו השליחים זהו הכמות שאיתם יצאו מחו"ל אע"פ שיתכן שלקחו מתוך זה השליחים אליהם עצמם אפי' הרבה שקלים) וכמו

¹⁰ לכאורה צ"ל שהקלכונות הלכו להקדש וההקדש נתן לשלוחים אבל לא שהקלכונות הלכו מיד לשלוחים, והיינו, כי אם היו הולכים מיד לשלוחים לא שייך לומר בזה לא פלוג ורק אחר שאנו אומרים שהקלכונות היו הולכים להקדש וההקדש היה נותן לשלוחים שייך לומר לא פלוג כלומר שאף שלא היה שליח ובא בעצמו לבית המקדש מ"מ צריך ליתן להקדש את הקלכונות.

¹¹ הנה אף דאין תשלומי כפל בהקדשות כדתנן בב"מ נ"ו א', מ"מ אליבא דרבי שמעון (דלהלן בגמרא) דס"ל קדשים שהוא חייב באחריותו כנכסיו הן בסיפא שלא נתרמה תרומה בשעה שהיו השקלים בידי השלוחים כיון שבני העיר חייבים באחריות השקלים הגנב ישלם כפל.

¹² שאם החזירו מעצמם לכאורה ה"ז כמורה בקנס שהוא פטור כמבואר במשנה ב"ק ע"ד ב' יעו"ש. ואמנם אפשר ד'החזירו הגנבים' אין זה מעצמם אלא בעל כרחם כגון שנתפסו וכו'.

¹³ לכאו' הכוונה דהתנא איירי בגוונא שהגנבים החזירו את השקלים מבלי לגלות את עצמם, ולכן לא כתב התנא מה עושים עם הכפל כי הגנבים אינם נמצאים, דאל"כ הול"ל למימר מה עושים עם הכפל.

¹⁴ ולכאורה נתבאר כאן דגוי גנב אינו חייב בתשלומי כפל. ועי' רמב"ם פ"ב מהל' גניבה ה"א דכתב וז"ל הגונב את הגוי כו' אינו משלם אלא את הקרן בלבד שני' ישלם שנים לרעהו ולרעהו ולא להקדש לרעהו ולא לגוי כו' עכ"ל ולכאו' ה"ה גוי שגנב נמי אינו משלם כפל כי אינו רעהו. אמנם עי' רמב"ם פ"ח מהל' נזקי ממון ה"ה דכתב וז"ל ושור של נכרי שגנח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם קנס הוא זה לגוים לפי שאינן זהירין במצות אינן מסלקין הזיקן ואם לא תחייב אותן על נזקי בהמתן אין משמרינן אותה ומפסידין ממון הבריות עכ"ל ואולי יש ללמוד מזה דגוי גנב חייב כפל מטעם זה הקנס. ואמנם עי' עירובין ס"ב' א' דאמרי' בן נח נהרג על פחות משהו פרוטה ולא ניתן להשבון כו' ופרש"י שם וז"ל, לא ניתן להשבון. דגבי ישראל כתיב והשיב את הגזילה אבל בעכו"ם לא כתיב השבה הלכך כיון שעבר נהרג אינו משלם עכ"ל ועי' שם בתוס' ד"ה בן נח. יעו"ש. ועי' מנחת חינוך מצוה נ"א אות ח' יעו"ש.

¹⁵ והא דאמרי' (ע"ז ע' א') רובא גנבי ישראל נינהו, כבר כתב הגר"א בשם הרשב"א בתורת הבית, בביהגר"א יו"ד סי' קכ"ט ס"ק כ"ח וז"ל ואם יש כו'. ממש"ש רוב גנבי אלמא בחר רוב המקום אזלינן דאל"כ רוב גנבי עלמא ודאי לאו ישראל נינהו כו' עכ"ל יעו"ש. ועוד י"ל דמ"ש מרן שליט"א סתם גנבים גויים הוא למ"ד לקמן בגמ' דאירי אפי' בשומר שכו' ומ"ש במתני' 'ונגנבו' היינו בלסטים מזויין.

¹⁶ צ"ל: השקלים.

¹⁷ היינו דבקדשים החשש שיגנב או שיאבד ה"ז חשש רחוק, כי כיון שהשליח יודע שהוא לוקח עמו 'קדשים' הוא נזהר לשמור על זה ביותר. ולכן לולי החשש שמא יזילו המרגליות, כן היו מצרפין אותן למרגליות.

שחוששין לתורם את הלשכה שלא יגנוב עד כדי שמדברין עמו כל הזמן וכלדקמן ט' א' (ולמה גבי שליחים פחות חיישינן שמא גונבין אפילו מעט (ואפילו הרבה וכן"ל) ממה שחוששין לתורם הלשכה והלא מסברא הי' לחשוש טפי גבי השליחים שאין מי שרואה אותם ומשא"כ בתורם הלשכה שעכ"פ נמצאים שם בנ"א וכגון של בית רבן גמליאל שהיו מגיעים לשם קודם התרומה ממש כדלקמן ט' א' ואלמא שהיו שם אז), ולכאו' צ"ב.

ת. כולם חבורה אחת.¹⁸

ש. שקלים שם. בני העיר ששלחו את שקליהן כו'. יש לשאול למה קאמר את 'שקליהן' והרי מיירי בבני חו"ל הצריכים שליחים והלא היו מחליפין השקלים 'בזהב' כדאמר' לקמן ט' ב' תני שלישית היתה עשירה שבכולן שהיו בה אסטריאות של זהב כו'.¹⁹

ת. היינו שקליהם.²⁰

ש. שקלים ז' ב'. שמעון בן נזירא בשם ר' יצחק אמר כל תלמיד חכם שאומרים דבר הלכה מפיו בעולם הזה שפתותיו רוחשות עמו בקבר שנאמר וחכך כיון הטוב וגו' דובב שפתי ישנים מה כומר של ענבים זה כיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב אף שפתותיהם של צדיקים כיון שאומרים דבר הלכה מפיהם של צדיקים שפתותיהן מרחשות עמהן בקבר מה הנאה לו בר נזיר אומר כהדין דשתי קונדיטון רבי יצחק אמר כהדין דשתי חמר עתיק כו'. יש לשאול, מ"ש דבר הלכה האם זהו דוקא דבר הלכה או כל דבר תורה.

ת. א. הלכה זוכרים יותר.²¹

ב. כל דבר תורה ויוצא ממנה הלכה.²²

ש. בהנ"ל. צ"ב דפתח ואמר כל 'תלמיד חכם' כו' והדר אמר אף שפתותיהם של 'צדיקים' כו' כיון כו' של 'צדיקים' כו'.

¹⁸ היינו דלכך אין חשש שיגנוב, כי אם ירצה השליח האחד לגנוב מיד יראוהו שאר חבריו השליחים. ובסתמא מיירי שיש יותר משליח אחד, וקצת משמע כן גם מלישנא דמתני' דקתני 'נשבעין'.

¹⁹ והוא מבואר נמי במתני' גופיה דקתני בהדיא מצרפין שקלים לדרכונות כו' וכמו שפירשו המפרשים דדרכונות הוא מטבע של זהב יעו"ש.

²⁰ היינו דבני העיר נתנו 'שקלים' ואחר שפדום ל'זהב' השווי והקדושה של השקלים עבר לזהב וממילא עתה הזהב הוא השקלים שלהם.

²¹ היינו דבכל דבר תורה הוא כן, ומה שנקט הלשון 'דבר הלכה' אי"ז בדוקא ונקט כן משום שדבר הלכה זוכרים יותר וממילא זה אומרים יותר בשם הצדיק.

²² הנה לתשובה העיר זו ה"ז דבר 'הלכה' בדווקא, ולא כל דבר תורה. אך צ"ב אמאי, שהרי בדוד המלך דלעיל אי"ז דבר הלכה בדווקא אלא אף מה שאינו דבר הלכה כי יש פסוקים בתהלים שאין למידיהם מהם דווקא דבר הלכה, וכן פירש בתקלין חדתינ ד"ה בבכ"נ ובבמ"ד יעו"ש.

ת. היינו הך.²³

ש. עוד בהנ"ל. האם הכוונה כפשוטו שיש לו הנאה זו בקבר דאל"כ אלא יש לו הנאה זו למעלה בעולם העליון א"כ מאי נפקא מינא בזה ששפתותיו דובבות בקבר.

ת. א. שניהם.²⁴

ב. הנאה רוחנית.²⁵

ש. שקלים שם. אין דור שאין בו ליצנין כדורו של דוד מה היו פרוצי הדור עושין היו הולכין אצל חלונותיו של דוד אומרים לו דוד אימתי יבנה בהמ"ק אימתי בית ה' נלך והיה דוד אומר אע"פ שמתכוונין להכעיסני יבא עלי אם לא הייתי שמח בדבריהם דכתיב שמחתי באומרים לי בית ה' נלך.²⁶ לכאור' קצת יש לשאול מכאן אהא דאימתי בשבת ל' ב' כל יומא דשבתא הוה יתיב וגריס כולי יומא כו' ופרש"י וז"ל הוה יתיב וגריס. שלא יקרב מלאך המות אליו שהתורה מגינה ממות כדאמרין בסוטה עכ"ל, דכיון ששמח ע"כ שיפטר מן העולם כבר כדי שכבר יבנה בהמ"ק א"כ למה עשה השתדלות שלא יקרב מה"מ אליו, והרי זה מעכב בהמ"ק, והרי שמח ג"כ שזה יהיה כדי שיבנה בהמ"ק.

ת. מחיוב השתדלות.^{27 28}

²³ יל"ע אם שייך לומר הא דלהלן: מש"כ מרן שליט"א 'היינו הך' היינו דתלמיד חכם הוא גם צדיק וכמו שמבואר בדברי מרן החזו"א זצ"ל היטב בס' אמונה ובטחון פ"ג אות כ"ד יעו"ש. ואפשר דמה דקאמר כל תלמיד חכם שאומרים דבר תורה מפיו כו' ולא קאמר כל צדיק היינו כי מי שהוא תלמיד חכם יותר שייך שיאמרו דבר הלכה מפיו. ועי' רבינו יונה (אבות פ"ב מ"ה) דכתב וז"ל (בתוך דבריו): אבל עם הארץ שהוא מעורב עם הבריות במדות חשובות ויש בו מקצת דעות ישרות יודע להשמר נפשו מן הפשעים 'ויכול להיות צדיק' לעשות ולקיים במה שנצטוו אך אל מעלת החסידות לא יכול להשיג כי אם אדם גדול בתורה שהיא מדה הצריכה טהרת הלב וזכות הנפש כו' עכ"ל יעו"ש ולכאור' מבואר מדברי הר"י דשייך שיהיה צדיק מבלי שהוא יהיה תלמיד חכם. ועי' בס' מגן אבות לתשב"ץ (להלן שם מ"ח) דדוקא בור אינו ירא חטא אבל עם הארץ כן יכול להיות ירא חטא יעו"ש. ויל"ע בזה.

²⁴ היינו דיש לו הנאה גם בקבר וגם בעולם העליון.

²⁵ היינו כנ"ל והנהנאה שיש לו בקבר היא ג"כ הנאה רוחנית.

²⁶ ופי' בקרבן העדה וז"ל אימתי יבנה בה"מ. משום דבעי מימר שבדורו של דוד היו ליצנים והוא היה 'שמח במיתתו' לכך מייית ליה הכא כו' עכ"ל.

²⁷ היינו מחיוב השתדלות שלא ימות. ולכאור' יש חידוש בתשובה זו, שחייב השתדלות אינו דומה לענין פיקוח נפש דוחה שבת, שהרי אם דוד המלך היה צריך לחלל השבת בשביל שיוכל ללמוד כדי להציל את חייו מסתברא שהיה אסור לחלל את השבת בשביל זה, והטעם כי הוא דבר סגולי ועל דבר סגולי בפשוטו אין לחלל את השבת עי' בזה או"ח סי' ש"א סכ"ה, וא"כ גם לענין חיוב השתדלות היה מקום לומר שהחייב הוא רק על דברים טבעיים ולא על דברים סגוליים, ואילו מתשובת מרן שליט"א נתבאר שהחייב השתדלות הוא גם בדברים סגוליים.

²⁸ ואין ליישב, שהרי דוד המלך ע"ה ידע שהוא ימות ביום השבת, וכיון שאין בנין בית המקדש דוחה את השבת, נמצא דפטירתו לא יעכב את בנין בית המקדש. כי סוף סוף אחר שתעבור השבת כל זמן שלא יפטר מן העולם לא יוכלו לבנות הבהמ"ק ונמצא שחייב מעכב שוב את בנין הבהמ"ק.

וחכ"א העיר אולי ליישב כך, הנה הגרע"א ז"ל בגליון הש"ס שם שבת ל' א' ציין לירושלמי ברכות שכתוב שם נוסח אחר מהגמרא שם שבת ל' א', שביירושלמי ברכות כתוב משפט וצדקה ובשבת ל' א' כתוב שאתה יושב ועוסק בתורה, ולכאור' יש לומר שב' הדברים היו, הן מה שאמרו שבת ל' א' והן מה שאמרו ירושלמי ברכות וירושלמי שקלים דידן, והשתא, אם נאמר שקודם היה המבואר בשבת ל' א', הביאור הוא שבשבת ל' א' רצה דוד המלך לוותר על יום אחד מחייו שבמקום שימות בשבת ביקש למות בערב שבת, ועל זה אמר לו הקב"ה כי טוב יום בחצריך טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה כו', כי בערב שבת אין דנין בבית דין ולכן התשובה של הקב"ה היתה על עסק התורה, ואעפ"כ, עדיין דוד אמר שמחתי באומרים לי בית ה' נלך, כי עדיין דוד חשב שכל יום אינו עוסק כל היום בתורה אלא הוא גם עושה הרבה צדקה ומשפט כמבואר ברכות ד' א' לטהר אשה לבעלה כו', ואם כן חשב דוד שעדיף שימות ויבנה בית המקדש, כי אף שהלימוד של ערב שבת ושל יום השבת עדיף על הקרבנות אבל יש עוד ה' ימים שעדיף הקרבנות, ולכן גם אחרי שהקב"ה אמר לו את המבואר בשבת ל' א', עדיין אמר שמחתי באומרים לי, ולפי זה לא קשה מה שהקשינו איך אחרי שהיה את המבואר בשבת שישב דוד

ש. שקלים ט' א'. רבי סימון בשם ריב"ל מעשה בפרדת רבי שמתה וטהרו את דמה משום נבלה ושאל רבי אליעזר את ר' סימון עד כמה ולא אשגח ביה ושאל לריב"ל וא"ל עד רביעית טהור יותר מרביעית טמא ובאש לר"א על דלא חזר ליה ר' סימון שמועתא. רב ביבי הוה יתיב מתני הדין עובדא א"ל רבי יצחק בר כהנה עד רביעית טהור יותר מכאן טמא ובעט ביה אמר ליה רבי זריקא בגין דשאל לך את בעט ביה א"ל בגין דלא הות דעתי בי בעיטנא ביה דאמר רבי חנן כו' ולא תאמין בחיך זה הלוקח מן הפלטור ואנא סמיכנא אפלטור²⁹. יש לשאול, מ"ש, ולא אשגח ביה, אמאי באמת לא ענהו.

ת. א. הרי ענו ע"ז.³⁰

ב. ה' מבלבל.³¹

ש. בהנ"ל. האם המעשה דרב ביבי בא לומר דגם אצל רבי סימון, הטעם שרבי סימון לא ענה לרבי אליעזר ה' משום שלא היתה דעתו מיושבת עליו נומה שלא נאמר זאת במפורש, משום שלא שאלו את ר' סימון כפי ששאל רבי זריקא את רב ביבי, ולכן ג"כ קאמר רק ובאש לר"א כו' כי ר"א בעצמו לא רצה לשאול את ר' סימון למה לא ענהו וכמו שגם במעשה של רב ביבי רבי יצחק בר כהנה לא שאל רק רבי זריקא שאל].

ת. א. נכון.

ב. כדמפרש טעמא.³²

ש. בהנ"ל. מ"ש, ובעט ביה בגין דלא הות דעתי בי בעיטנא ביה, אמאי בעט בו (אי נימא דבעט היינו כפשוטו³³) ולמה לא אמר האמת שאין דעתו מיושבת. (ועוד, דבשלמא אם ה' אומר איזה דין שהוא טעות ניחא דבעט ביה, אבל כאן רק שאל הלכה ולמה קיבל ע"ז בעיטה).

ת. א. שהפריע לו.³⁴

וקא גריס כל יום השבת, עדיין אמר אח"כ שמחתי באומרים לי וגו'. ואם נאמר שקודם היה את המבואר בירושלמי שקלים דידן ורק אחר כך היה את המבואר בשבת ל' א', הביאור הוא שגם אחרי שעדיף הצדקה ומשפט ומשום זה דוד כבר לא שמח במיתתו, עדיין ביקש למות בערב שבת כי בלא"ה ביום זה לא דנים בבית דין ואין צדקה ומשפט, ועל זה הקב"ה אמר לו לדוד שהתורה של אותו יום יותר חשוב מהקרבנות של אותו יום, ולפי זה לכאורה גם לא קשה מה שהקשינו איך גרס כל השבת, כי עתה יודע דוד שכל יום מה שעושה בו הן תורה הן צדקה ומשפט עדיף על הקרבנות.

²⁹ גמרא זו איתא גם להלן כ"א ב'. ושו"ר גמרא זו במנחות ק"ג ב' בנוסחא שונה אשר לפיה לא ק' מהשאלות דלהלן, ורק לנוסחא דידן כאן בשקלים שייך ההערות דלהלן.

³⁰ היינו כדלהלן [בתשובה הבאה] שהגמרא כבר ענתה ע"ז. (וכאן לא הבנו כוונת התשובה ושאלנו שנית כדלהלן).

³¹ היינו שהפריע לו וכדלהלן אחר התשובה הבאה יעו"ש.

³² היינו דבמעשה הראשון לא פירשו הטעם למה לא השיבו, ובמעשה השני שפירשו הטעם כוונת הגמרא לפרש הכל והיינו גם את המעשה הראשון.

³³ כפשוטו היינו שמזלזל, וכאן הוא בזה שלא נהג בו כבוד להשיבו, עי' תקלין חרותין. מיהו להלן בתשובה 'מתוך' כו' משמע שהסכים מרן שליט"א ש'בעט ביה' ה"ז עכ"פ מעט יותר מ'לא אשגח ביה' יעו"ש.

³⁴ בכך ששאל אותו מאחר שהיה מבלבל.

ב. שהי' מבולבל.³⁵

ש. בהנ"ל. מ"ש ואנא סמיכנא אפלטור, פי' בתקלין חדתי ואין דעתי מיושבת, וצ"ב ממ"נ דאם תמיד הי' סומך אפלטור א"כ הי' זה מציאות תמידית וכיון שכן למה לא הי' דעתו מיושבת עליו דכי נימא שבאופן תמידי לא הי' דעתו מיושבת עליו.

ת. א. לפעמים הי' אוכל ולפעמים לא.³⁶

ב. היום.³⁷

ש. בהנ"ל. למה זה שלא הי' דעתו מיושבת עליו הי' זה סיבה לבעט ביה (דעכ"פ לא הי' משגח ביה וכמו אצל רבי סימון).

ת. א. מתוך כוונתו לא הרגיש.³⁸

ב. שיאמין לו.³⁹

ש. שקלים שם. דאמר רבי חנן והיו חייך תלואים לך מנגד זה שלוקח חטים לשנה ופחדת לילה ויומם זה הלוקח מן הסדקי ולא תאמין בחייך זה הלוקח מן הפלטור ואנא סמיכנא אפלטור. לכא' צ"ב ממה דאמרי' ביומא ע"ו א' שאלו תלמידי את רבי שמעון בן יוחי מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה אמר להם כו' אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים כו', וחזי' דמי שדואג על יום המחרת ה"ז שבח כי נמצא מכוין לבו לאביו שבשמים, והיאך אמרו דע"ז נאמר והיו חייך תלואים ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחייך, ולכא' הוי סתירה וצ"ב.

ת. זה רק במדבר.⁴⁰

³⁵היינו דכין שהיה מבולבל לכן לא אמר לו במפורש שאין דעתו מיושבת. והטעם שהיה מבולבל הוא כדלהלן בגמרא.

³⁶לכאורה הכוונה, דזה שהיה סומך אפלטור שזה היה באופן תמידי רק גרם שבאופן תמידי לא היתה לגמרי דעתו מיושבת כראוי ולא יותר מזה, וכיון שלפעמים כתוצאה מזה שסמך אפלטור הי' באמת פעמים שלא היה אוכל כלל, לכן ה"ז סיבה לכך שלא היתה דעתו מיושבת עליו [יותר מתמיד] באותו פעם שלא היה לו אוכל. והיינו שכששאל את רב ביבי היה זה יום שלא היה לו אוכל כלל, שלכך לא היתה דעתו מיושבת עליו [יותר מתמיד]. וזהו הכוונה ג"כ בתשובה ב' היום' והיינו שבאותו היום לא היה לו אוכל וכו"ל.

³⁷נתבאר בהערה קודמת יעו"ש.

³⁸מ"ש מרן שליט"א 'כוונתו' אולי הכוונה 'מחשבותיו', והיינו מתוך מחשבותיו שהיה טרוד במצבו, לא הרגיש בכך שזולז בו. ואה"נ היה מספיק שלא ישגיח בו והיינו לא לענות לו מבלי לזלזל אלא שהיה טרוד כ"כ עד שלא הרגיש בכך וכו"ל.

³⁹לכאורה הכוונה, שיאמין לו שהמצב שלו כ"כ קשה.

⁴⁰לכאורה הכוונה שבמדבר רצה השי"ת מהם הנהגה שישמכו כביכול על מה שמוציאם לארץ לא זרועה וודאי ידאג להם למזונם ולא יאמרו היכול א-ל לערוך שולחן במדבר וכמו ששיבחת הנביא לכתך אחרי במדבר וגו', ולכן זה לא היה קללה מה שאין להם קרקע שמוציאה מזונות וכו', אבל במצב הרגיל שהקב"ה לא רצה מהם את ההנהגה המיוחדת הנ"ל כל עוד אין לאדם קרקע שמוציאה מזונות וכו' הוא מצב של קללה. [ועדיין יש לברר למה זה נקרא קללה הרי יש לו לבטוח על הבורא יתברך שמי שנתן חיים יתן מזונות ואל תצר צרת מחר וגו', ואמרי' סוטה מ"ח ב' כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה כו', יעו"ש. ואם נאמר שחייב הבטחון אינו משנה את המציאות שנראית לאדם שאינו בטוח אם יהיה לו מה לאכול מחר, לכאורה מנין שבמדבר לא היה נקרא מה שאין להם למחר מצב של קללה].

ומה שמצינו בריש לקיש בגיטין מ"ז א' נפק ואתא יתיב קאכיל ושתי כו' כי נח נפשיה שבק קבא דמוריקא קרא אנפשיה ועזבו לאחרים חילם, ופירש"י וז"ל, יתיב קאכיל ושתי. כל ימיו מה שהיה משתכר לא היה מצמצם להצניע ליום מחר. כו'. מוריקא, כרכום. עכ"ל רש"י, ומבואר שאפילו קבא דמוריקא שהשאר ולא השתמש בו בעצמו אמר על זה שעמל עליו לחנם כי עזב את זה לאחרים, ולכאורה לפי זה

ש. שקלים שם. של בית רבן גמליאל היה נכנס כו' והתורם מתכוין ורחפו לתוך הקופה. לכאו' צ"ב איך עשו כן והרי זריזין מקדימין למצות (ואף שנתכונו בזה למצוה מ"מ מצינו דהנשיאים נענשו על שנתנדבו באחרונה אע"פ שהתכונו למצוה לראות מה יחסר). ולהלן ע"ב מבואר דאדרבא נקראו זריזין עבור מנהגם זה⁴¹, וצ"ב הא זריזין מקדימין למצוות⁴².

ת. ס"ל שזה חשוב יותר.⁴³

ש. שקלים שם. תני מדברין היו עמו משעה שהוא נכנס עד שעה שהוא יוצא וימלא פומיה מוי א"ר תנחומא מפני הברכה. יש לשאול דכיון שהוא מברך איך מדברים עמו, והרי לכתחילה כל זמן שהוא עושה המצוה שבירך עליה אין לו לדבר וכמו בדיקת חמץ וכו'.⁴⁴ וצ"ב.⁴⁵

ת. א. לא ידעו.⁴⁶

ב. אין זה מוטל דווקא עליו.⁴⁷

ש. בהנ"ל. מ"ש וימלא פומיה מוי, לכאו' צ"ב חדא המציאות והיינו דבפשטות אי"ז ביכולת אדם להחזיק בפיו מים זמן כזה (עד שיגמור לתרום כל הקופות), ועוד האיכא למיחש שמא לא יחזיק ויבלע בלי ברכה ולמה לא חיישינן לכך.⁴⁸

כל שכן אם היה משאיר קרקע שהיה לו לעצמו להיות מוציא ממנו מזונותיו היה אומר על זה ועזבו לאחרים חילם, ואם כן איך אפשר לומר שמי שאין לו קרקע להוציא מזונותיו הוא מצב של קללה, והרי למי שיש קרקע כזה עליו נאמר ועזבו לאחרים חילם, דהיינו שאינו דבר טוב שיהיה כך, מיהו לכאורה יש לומר שאם היה ריש לקיש משאיר קרקע הנ"ל וכן אם היה משאיר בית שעמל עליו לדור בו על זה לא היה אומר ועזבו לאחרים חילם, כי מה שעמל על הבית ועל הקרקע היה לצורך עצמו ולא היה לצורך אחרים, אלא שממילא גם אחרים נהנו מזה על ידי שנשאר לאחר מותו, אבל קבא דמוריקא שעמל להשיגו אם לא היה עומל לאחרים כפי שנמצא לבסוף לא היה עומל עליו כלל, נמצא שהעמל שהשקיע על הקבא דמוריקא הוא רק בשביל האחרים.

⁴¹ כמ"ש בתקלין חזיתין בד"ה וכן היה ר"פ ב"י אומר זריזות יעו"ש.

⁴² כדאמר' פסחים ד' א' יעו"ש.

⁴³ היינו, שס"ל לרבן גמליאל דיותר חשוב המעלה שמקריבין הקרבנות משקליהן ממה שיהיו מביאין בתחילה, ומה שנקראו זריזין אע"פ שהביאו באחרונה, כי זריזות אינה [רק] שעושה כל דבר בלי דיוח אלא הוא שעושה כל דבר כהונן כמו שהאריך במסילת שרים שזהירות וזריזות היינו הך אלא שזה בעשה וזה בלא תעשה וכו' יעו"ש.

והנה כתב בספר 'כתר טוב' על המצוות, פ"ב אות ט"ו, בהערה שם וז"ל, כתב בשו"ת שבות יעקב (או"ח סי' ל') דזריזין מקדימין למצוות הוא מדינא דש"ס ויש לו סמך דאורייתא מאברהם. וכ"כ בטורי אבן ר"ה ד' ב' (ד"ה ורבנן) דזריזין מקדימין למצוות הוא מדרבנן. וכ"מ במ"ב סי' רל"ה ס"ק כ"ז, ועיי"ש. עכ"ל. ובוזה יותר מבואר, מה שסבר רבן גמליאל דנתינת השקלים בסוף שיקנו משקליו הי' עדיפא על זריזין כו'.

⁴⁴ עי' או"ח סי' תל"ב ובמשנ"ב שם.

⁴⁵ שוב חשבנו דאולי אי"ז ק', כי כיון שדיברו עמו לצורך מצות התרומה, לכן אי"ז חשיב הפסק כלל כמ"ש במשנ"ב שם ס"ק ו' לענין בדיקת חמץ יעו"ש. אמנם אולי יש לחלק ולומר דכאן שמדברים עמו רק לצורך שלא יגנוב אי"ז חשיב צורך מצות התרומה עצמה ויל"ע. ולכאו' יש להוכיח דאף בכהאי גוונא אי"ז חשיב הפסק וכמו שמצינו לענין מי שבירך ברכת המוציא ונזכר שעדיין לא נתן לבהמתו אוכל, שמותר לו לומר ליתן לה לאכול קודם שאוכל אף שכבר בירך כמ"ש במשנ"ב סי' קס"ז ס"ק מ' יעו"ש.

⁴⁶ לכאורה אין לומר דהכוונה שהמדברין עמו לא ידעו שאסור לו לדבר, כי הרי הם נמצאים שם בשביל שידברו עמו. ואולי הכוונה, לא ידעו אם הוא לוקח לעצמו או לא וכדי שלא יקח לעצמו לכן היו מוכרחים לדבר עמו, וכיון שכן הדיבור שהוא דיבר כשדיברו עמו היה חלק מהמצוה, ולכן אי"ז הפסק בין הברכה להמצוה. וצ"ת אם לזה באמת כוונת התשובה.

והגראי"ש קניבסקי שליט"א כתב לן: כוונת מרן שליט"א, שהם לא יודעים מתי הוא מברך. ע"כ.

⁴⁷ לכאורה הכוונה שאין מצוות התרומה מוטלת דווקא על מי שתורם בפועל ומשא"כ בבדיקת חמץ המצוה מוטלת דווקא על בעל הבית, (וכן ביאר לן הגראי"ש קניבסקי שליט"א), אך צ"ב כי לכאו' אי"ז טעם מספיק למה הדיבור לא הוי הפסק בין הברכה להתרומה.

⁴⁸ הנה בשאלה שכתבנו למרן שליט"א כתבנו כאן עוד בזה"ל: ואי נימא שמברך שהכל קודם שמכניס לפיו א"כ מתי יברך על ההפרשה והרי יש מים בפיו. ע"כ. ולכאורה מה שכתבנו כאן לדחות 'א"כ מתי יברך על ההפרשה' אי"ז נכון, כי בשאלת הגמרא עדיין לא ידעו

ש. שקלים י' א'. אלא בשעה שעלו ישראל מן הגולה כו' אמר רבי אחא דרבי יוסה היא דרבי יוסה אמר אף הרוצה מתנדב שומר חנם. היינו דכמו שמקריבין העומר אפי' שהשומר הי' שומר חנם והיינו שהעומר בא משל יחיד ואעפ"כ קרב בתורת קרבן ציבור ה"נ יחיד הי' יכול לנדב עצים משל עצמו לצורך קרבנות ציבור (והיינו דר"י ס"ל משתנה קרבן יחיד לקרבן ציבור). ולכאור' קצת יש לשאול מה הראי', דר"י היא, שהרי בנידון דהעצים, העצים שייך ממש ליחיד כמ"ש ונתנדבו עצים משל עצמן, אבל בהא דשומרי ספיחין בשביעית נהי דחידש ר"י שגם באופן ששומר בחינם ולא בשכר מותר להקריב בזה העומר מ"מ סוף סוף הא אי"ז שייך ליחיד עצמו⁵⁰, והוא לא הי' אלא שומר חנם, אבל מנין שזה נחשב שלו ממש כדי כך שזה יחשב של יחיד (ולא עוד אלא לומר על זה דקרבן 'יחיד' משתנה לציבור), וא"כ מה הראי' מרבי יוסי דהעומר לבריי' דעצי המערכה דנימא דהברייתא רבי יוסה היא.

ת. חז"ל ס"ל שאין לחלק בזה.⁵¹

ש. כתב מרן שליט"א בשקל הקודש (פ"ד משקלים ה"ו בה"ל מי שהתנדב) דהירושלמי בשקלים פ"ד ה"א (י' א') ס"ל כלישנא ב' בב"מ קי"ח ב' דאף לרבי יוסי הבטה בהפקר קני, ויש לציין דבפי' הריבב"ן בירושלמי שם כתב דהירושלמי ס"ל כלישנא ג' בב"מ דז"ל, ר' יוסי אמר כו' בפ' הבית והעליה מפרש טעמייהו 'ומסיק דכ"ע הבטה בהפקר לא קני' כו'.

(ובביאורים לס' תשובות הגר"ח שעמ"ס שקלים נתבאר טעמיה דמרן שליט"א).

ת. היינו הך.

מהברכה שעל התרומה. וכיון שכן היה אפשר ליישב השאלה באופן זה, והיינו שאין חשש שיבלע בלי ברכה, כי מברך שהכל קודם שמכניס המים לפיו ונבולע קצת כדי שלא יהיה ברכה לבטלה, והשאר משאיר בפה כדי שלא יהיה חשד שלקח לעצמו. ⁴⁹ היינו דלכך אין חוששין שמא יבלע בלי ברכה. ואולי הכוונה, דהיכן ששתה מבלי להתכוין לבלוע אי"צ לברך שהכל.

⁵⁰ וכמ"ש בפי' הריבב"ן כאן במשנה בשקלים דלהירושלמי רבי יוסי ס"ל דהבטה בהפקר לא קני יעו"ש.

⁵¹ הנה כדי לבאר תשובה זו, יש לנו להקדים הא דאמרי' בב"מ קי"ח א' בלישנא ג', איכא דאמרי רבא אמר דכ"ע הבטה בהפקר לא קני והכא בחיישינן לבעלי זרועות קמיפלגי דת"ק סבר דתקינן רבנן למיתב ליה ארבע זוזי כי היכי דלישמעי בעלי זרועות וליפרשו מינייהו ור' יוסי סבר לא תקינו ומה אתה אומר הכי קאמרי ליה מדברין לדברינו אין באין משל צבור כו', ופרש"י שם ז"ל, הכי קאמרי ליה מדברין דקאמרת ישמרם חנם. לדברינו דסבירא לן דתקינן רבנן ארבעה זוזי מן התרומה לשומרי ספיחים וזה מוחל עליהן ונמצאו לו בתרומה ארבעה זוזים שאין לצבור חלק בהם ואם קונים מהן תמידין ומוספין ושאר קרבנות צבור אין תמידין באין משל צבור עכ"ל רש"י שם. והיינו, דרבי יוסי ס"ל דלא תקינו רבנן שיתנו לזה השומר ספיחין ארבעה זוזי, וכיון שלא תיקנו כן ממילא אין הד' זוזים שייכים לו כלל, וא"כ אין כאן בדברי רבי יוסי קרבן יחיד משתנה לציבור, והשתא, סבר הריבב"ן דזהו מסקנת הבבלי (וכמו שכתב הריבב"ן גופיה 'ומסיק' יעו"ש בלשוננו ז"ל), וכיון שכן הוה קשיא ליה איך מוכיח הירושלמי אצלנו דקרבן יחיד משתנה לציבור מהשומרי ספיחין, והרי בשומרי ספיחין נתבאר דלרבי יוסי אי"ז שייך לו כלל, ולכן ס"ל להריבב"ן דהירושלמי ס"ל דאף לרבי יוסי תקנו ד' זוזי אלא שלא תקנו תקנה גמורה (וקצת מדויק כן בלשון הריבב"ן שהביא דברי הגמ' בב"מ ולא כתב בלשוננו דרבי יוסי סבר דלא תקינו כהלשון שבבבלי וכמו שכתב הלשון שתקינן כשהביא את דברי רבנן רק דייק וכתב דר"י סבר דלא חיישינן לבעלי זרועות יעו"ש) נורבנן ס"ל שתקנו תקנה גמורה] והיינו כמ"ש רבי יוסי שאף הרוצה מתנדב שומר חנם, וכיון שאם לא היה מי שרוצה להתנדב חנם תקנו לתת לו ד' זוזי משל הקדש נמצא שכאשר התנדב חנם יש לו חלק מסויים בד', זוזי, ואעפ"כ סובר רבי יוסי שאין בכך חשש כי יחיד משתנה לשל ציבור, והשתא מזה מוציאה הגמ' כאן בירושלמי שגם עצים שהם של יחיד באופן גמור ג"כ משתנה ליחיד לשל ציבור, כי אין לחלק בין מה ששייך ליחיד קצת למה ששייך ליחיד באופן גמור, וזהו מש"כ מרן שליט"א 'חז"ל ס"ל שאין לחלק בזה'.

והנה כל זה הוא לפירוש הריבב"ן בירושלמי וכנ"ל, אמנם למש"כ מרן שליט"א בשקל הקודש (פ"ד משקלים ה"ו ביה"ל ד"ה מי שהתנדב) דהירושלמי הכא ס"ל כלישנא ב' בב"מ שם דאף לרבי יוסי הבטה בהפקר קני, שוב לא קשה כלל איך מרמה הגמ' בירושלמי שומרי ספיחים למנדב עצים כי בתרומתה באמת ה"ז שייך ליחיד באופן גמור ודו"ק.

ש. שקלים שם. כיצד הוא עושה נוטל מעות משולחני ונותן לחוצבין ולסתתין עד שלא תינתן על גבי הדימוס ומשניתן על הדימוס מביא מעות מתרומת הלשכה ומחללין עליה. יש לשאול אמאי קאמר 'ומשניתן על הדימוס' דלמה לא מחלל קודם שנותן על גבי הדימוס, וכפי שאמר לעיל לענין העומר, ונותן לקוצרין ולשומרין עד שלא יקרב העומר ומביא מעות מתרומת הלשכה ומחללין עליה ולא קאמר נמי 'ומשיקרב העומר' כפי שאמר 'ומשניתן על הדימוס'. (ואם ניישב דא"ל לחלל אחר שקרב העומר, א"כ מאי שנא דאילו באבנים כן אפשר לחלל אחר שניתן על הדימוס).

ת. מה שאפשר לעשות עושין.⁵²

ש. שקלים יי ב'. ר' יהודה בשם ר' שמואל תלמידי חכמי' המלמדין את הכהנים הלכות שחיטה הלכות קבלה הלכות זריקה נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. יש לשאול אמאי לא קאמר נמי המלמדין את הלויים חכמת המוסיק"א כמ"ש בכסף המשנה בפ"ג מהל' כלי המקדש ה"ז דלכן הוצרכו ללמוד חמש שנים קודם עבודתם מבין כ"ה עד בן ל'⁵³. וצ"ב.⁵⁴ ת. זה אינו מתרומת הלשכה.⁵⁵

ש. שקלים שם. שמואל אמר נשים האורגות בפרוכת נוטלין שכרן מתרומת הלשכה רב חונה אומר מתרומת בדק הבית מה פליג שמואל עבד לה בקרבן (ככלים. הג' הגר"א) רב הונא (חונה) עבד לה כבנין. הנה לרב חונה מבואר דכיון שהיא כבנין (הואיל ועשויות תחת בנין. תקלין חדתי) לכן נוטלין שכרן מתרומת בדק הבית, ולכא' צ"ב מדאמר' לעיל ע"א תנא אף בפתחי אבנים כו' מביא מעות 'מתרומת הלשכה' ומחללין עליה כו' וחזינן דגם לבנין נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ולא מתרומת בדק הבית.

⁵² לכאורה כוונת מרן שליט"א 'מה שאפשר לעשות עושין' היינו דכל 'מה שאפשר לאחר מאחרין' בין בעומר ובין באבנים, והיינו דבעומר מאחרין את הקדשתם עד סמוך ממש להקרבתו, וכן גבי האבנים מאחרים את הקדשתם כל כמה דאפשר, ולכן גבי העומר כיון דלא שייך לחלל את מעות ההקדש אחר שכבר נתקדש העומר כי צריך להקדיש את העומר לפני הקרבנות, בהכרח צריך לחלל המעות קודם הקרבנות, ומש"כ גבי אבנים שאפשר להקדישה גם אחר שניתן ע"ג הדימוס, דכיון שאפשר להקדישה גם אחר שניתן ע"ג הדימוס לכן הקדישה אחר הנחתה ע"ג הדימוס. והטעם שבאמת מאחרין ההקדשה, הוא כדי שלא יבואו לידי מעילה וכגון גבי האבנים אילו האבן תהיה קדושה קודם הנחתה ע"ג הדימוס יצטרכו להיזהר ביותר שלא ימעלו באבן עד הנחתה וכמבואר ברמב"ם פ"ח מהל' מעילה ה"ד יעו"ש, וכן מצינו בנחמיה פרק ג' שלא הקדישו רק אחר שהיה בנוי יעו"ש.

⁵³ יש להוסיף בביאור השאלה, שהרי שירת הלויים היתה בשעת הקרבת הקרבנות כמ"ש ברמב"ם פ"ג מכלי המקדש ה"ג יעו"ש, וכיון שכן לימוד הלויים שידעו את חכמת המוסיק"א הוא צורך הקרבנות, וכל מה שהוא צורך הקרבנות נוטלין שכרן מתרומת הלשכה וכמ"ש מרן שליט"א בשקל הקדש פ"ד ה"ד ס"ק מ"ט יעו"ש.

⁵⁴ הנני להעתיק פה עוד מה ששאלנו להלן (בתשובות שעל סדר קדשים) בזה"ל: שאלה. כתב בכסף משנה בהלכות בית הבחירה דהלויים חמש שנים שמבין כ' ועד כ"ה באים לבהמ"ק ללמוד חכמת המוסיק"א ואח"כ מתחילין בעבודה, ויש לשאול, כשיבנה ביהמ"ק בב"א איך ומה יעשו דאם ה' שנים ראשונים לבין בהמ"ק רק ילמדו א"כ מי יעבוד, ואף מי שיהיה מבין כ"ה ומעלה הרי עדיין לא למד חכמת המוסיק"א הנלמדת בבהמ"ק. והשיב מרן שליט"א: א. בעלי כשרון שכבר יודעים לשיר. ב. מרבותיהם. ע"כ.

⁵⁵ אולי הביאור בזה, כי שיר אין מעכב את הקרבן כמ"ש מרן שליט"א בדרך חכמה פ"ג מכלי המקדש ה"ב ובצעה"ל ס"ק ט"ז יעו"ש, והיינו דנהי שזה צורך הקרבנות וכנ"ל מ"מ כיון שאי"ז מעכב נמצא שאי"ז צורך הקרבנות ממש. ולפי"ז אולי מש"כ מרן שליט"א זה אינו 'מתרומת הלשכה' אין הכוונה דהוא בא מבדק הבית, אלא הכוונה שאינו בא בכלל, ומה דנקט תרומת הלשכה הוא משום דשאלנו זה אגמ' דנוטלין שכרן מתרומת הלשכה כמב' בפנים השאלה. (ומ"מ ה' לפלפל בזה, כי אף שהשיר אינו מעכב הקרבן מ"מ הרי יש חיוב לשיר וכיון שכן אף שאי"ז נידון 'צורך הקרבנות' כי אי"ז מעכב וכנ"ל, מ"מ אפשר דעכ"פ הוא צורך המקדש וא"כ ה' מקום לומר דאף שאין נוטלין לזה מתרומת הלשכה מ"מ יטלו לזה מבדק הבית, וצ"ב דלא מצינו שנוטלין כלל).

ואפשר עוד, דמרן שליט"א השיב כאן לשיטתיה במש"כ בדרך חכמה פ"ג מכלי המקדש ה"ז בביהמ"ל ד"ה חמש שנים, דכתב לשאול מנ"ל לכס"מ דבר זה שהיו חייבין ללמוד חכמת המוסיק"א, דאף שמסתבר שבפועל הם למדו מ"מ עדיין יל"ד אם הלימוד הזה ה' להם בגדר חיוב, וכתב שם דלצד זה שאי"ז חיוב הוצרכו לה' שנים ללמוד 'הלכות' עבודת הלויים יעו"ש היטב, ולהשתא לצד בתרא דאי"ז ה' חיוב א"ש דלכן לא נטלו שכר ע"ז מתרומת הלשכה.

ת. א. היכא דמוכרח שאני.⁵⁶

ב. הכנה לבנין.⁵⁷

ש. שקלים י"א א'. אמר רבי חנינא שחצית גדולה היתה בבני כהנים גדולים שיותר משישים ככרי זהב (כסף) היו מוציאים בה שהיה כבשה של פרה עומד ולא היה אחד מהן מוציא פרתו בכבשו של חבירו אלא סותרו ובונה אותו משלו, התיב רבי עולא קומי ר' מנא והא תני שמעון הצדיק שתי פרות עשה לא בכבש שהוציא את זו הוציא את זו, אית לך למימר שמעון הצדיק שחץ היה, מאי כדון, על שם מעלה היא בפרה סלסול היא בפרה כו'. כתבו הראשונים (כן ראיתי מובא) דמ"ש 'מעלה היא בפרה' הכונה למעלה שעשו בפני הצדוקים כדאיתא ביומא ג' ב' וסוכה כ"ג א' וזבחים ק"ג א', ואף שהכבש החדש לא הועיל להרחיק מטומאה יותר מהכבש הישן מ"מ ע"י עסק בנייתו התפרסם גודל הזהירות מחשש טומאה שיש לנהוג בעניני פרה, ע"כ. והקשה החברותא, היאך אפשר לומר דשמעון הצדיק עשה ב' כבשים מפני הצדוקים וכו', והרי הצדוקים היו אחריו וכמבואר במשניות בפ"א דאבות דתנן התם שמעון הצדיק היה משיירי כנסת הגדולה כו', אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק כו', והרי הצדוקים ובייתוסים היו מתלמידיו של אנטיגנוס, ולכאור' צ"ב.

ת. כבר היו מינים ומיני מינים כמו בכל דור.^{58 59}

ש. בהנ"ל. הנה תנן (פרה פ"ג מ"ה) לא מצאו משבע כו' ומי עשאו הראשונה עשה משה והשניה עשה עזרא וחמש מעזרא ואילך דברי רבי מאיר וחכמים אומרים שבע מעזרא ואילך ומי עשאו שמעון הצדיק ויוחנן כהן גדול עשו שתים שתים, אליהו עיני בן הקוף וחנמאל המצרי וישמעאל בן פיאבי עשו אחת אחת, ויש לשאול האם גם עזרא עשה כבש. [והנה אם נימא דעזרא עשה כבש

⁵⁶ היינו, דלעולם נוטלין שכון מבדק הבית ולא מתרומת הלשכה, ומ"ש בגמרא לעיל גבי פתחי אבנים 'מביא מעות מתרומת הלשכה' ה"ז באופן דליכא מעות תרומת בדק הבית, דאז מביא מעות מתרומת הלשכה. [ועי' מש"כ מרן שליט"א בשקל הקדש פ"ד מהל' שקלים ה"ב בביה"ל ד"ה פרוכות יעו"ש, דלכאורה לפי הנחבאר שם צ"ל כאן בהיפוך, והיינו, דלעולם לבנין נוטלין מתרומת הלשכה (וכמו שנתבאר בהערה הבאה), ומ"ש רב חונה דנשים האורגות נוטלות מבדק הבית היינו בגוונא שאין מתרומת הלשכה, אך שזה קצת דוחק לומר כן, כי כיון שאמר' מה פליג רב הונא עבד לה כבנין ה"ז משמע דלעולם הוא כבנין ולא שהוא כבנין רק בגוונא שאין מעות בתרומת הלשכה. אמנם אולי י"ל דמה שהשיב כאן מרן שליט"א הוא לפי הגירסא בגמ' ירושלמי כאן דההיכל והעזרות באים מבדק הבית (עי' סוף הערה הבאה)].

⁵⁷ היינו, דפרוכת שנוטלין שכון מבדק הבית ה"ז נידון כהנה לבנין. והכנה לבנין פ' תיקון הבנין וכמ"ש מרן שליט"א בשקל הקדש פ"ד מהל' שקלים ה"ב ס"ק ט"ז ושם ה"ח ס"ק ע', והטעם שהוא חשיב תיקון הבית כתב מרן שליט"א שם בשם המקדש דוד שכיין דשנים חדשים עושין בכל שנה לא הוי כחלק מהבנין עצמו אלא הוי כתיקון הבנין, יעו"ש. ואילו אבנים שנוטלין שכון מתרומת הלשכה ה"ז נידון כבנין עצמו, והטעם שזה נידון כבנין עצמו, הוא, כי חילול המעות הוא על האבנים עצמם ולא על שכר הסתתין, דרק אחר שניתנו על גבי הדימוס מחללין את המעות של תרומת הלשכה על האבנים, ואחרי שהם על גבי הדימוס בפשוטו הם כבר חלק מהבנין ממש. ומה שהבנין עצמו [וכן כל חלק וחלק מהבנין עצמו] צריך לבוא מתרומת הלשכה ולא מבדק הבית היינו מפני שהבנין עצמו צריך להיות משל ציבור ולא משל יחיד כמ"ש מרן שליט"א שם יעו"ש. ותשובה זו היא רק לגירסא בגמ' ירושלמי כאן דההיכל והעזרות באים משיירי הלשכה, ולא להגירסא שהם באים מבדק הבית (והיינו כשיטת הרמב"ם בה"ח שם כמבואר בשקל הקדש ס"ק ע' שם יעו"ש).

⁵⁸ הנה אע"פ שהמינים ומיני מינים שהיו לפני הצדוקים לא היו קבוצה ושיטה מ"מ צ"ל דעדיין היו צריכים לעשות מעלה זו של הכבש וכן כל המעלות שעשו לפרה ולכן הוצרך שמעון הצדיק לעשות ב' כבשים.

⁵⁹ ועי' מש"כ מרן שליט"א בס' שקל הקדש פ"ד מהל' שקלים ה"ח בביה"ל ד"ה כבש, וז"ל (בתו"ד): וי"ל דכבש של פרה כיון שהי' הכבש הקודם עדיין קיים כדאי' בתוספתא ובירושלמי וסותרו וכו' וכו' מעלה בפרה ר"ל לחכב המצוה ולפרסמה א"כ אין זה צורך הפרה כלל אלא צורך המצוה וזה אין בא רק משיירי הלשכה [ולפי"ז אם לא הי' קיים הכבש הישן הי' בא מתרומת הלשכה ואולי לא פלוג] אמנם בפ"י רבנו משולם כו' עכ"ל יעו"ש.

ושמעון הצדיק⁶⁰ בא ומצא כבש מוכן והיינו הכבש שעשה עזרא א"כ יקשה למה לא סתר אותו, והראיה שלא סתר אלא השתמש בכבש של עזרא הוא ממה שאמרי' בברייתא שמעון הצדיק שתי פרות עשה לא בכבש שהוציא את זו הוציא את זו, והיינו דכשהברייתא מחדשת ששמעון הצדיק לא השתמש בפרה השניה בכבש הראשון שהיה לו, היה לה לחדש זאת בפרה הראשונה שעשה שלא השתמש בכבש שהיה מלפניו, ולמה לא חידשה הגמ' כן, וש"מ שהשתמש כן בכבש שהיה לו לפרתו הראשונה].

ת. הכבש נשבר במשך הזמן.⁶¹

ש. בהנ"ל. לכאורה הלשון 'לא בכבש שהוציא את זו הוציא את זו' משמע דרך הפרה השניה שעשה, לא עשאה בכבש שעשה את הפרה הראשונה, אבל לא מבואר בלשון זה דגם הפרה הראשונה סתר הכבש שהי' מלפניו, ולכאור' א"כ לאו בהכרח שהי' כבש לפניו (של עזרא) וסותרו, וכיון שכן, לכאור' הי' מקום לומר דמה שסתר את הכבש הראשון שעשה הוא בעצמו הי' משום שהפרה הראשונה שעשה נפסלה (לר"מ בפרה פ"ג מ"ה) ולא משום ענין אחר⁶², אלא דלפי"ז ק' מה הקשו בגמ' אית לך למימר שמעון הצדיק שחץ היה, והרי אצל שמעון הצדיק היה טעם מיוחד למה שסתר את של עצמו (מטעם הנ"ל שהראשונה שלו נפסלה) ולא כן אצל השאר שסותרו את של 'חבריהם' כדאמר ולא היה אחד מהן מוציא פרתו בכבשו של חברו אלא סותרו ובונה אותו משלו⁶³, ואולי י"ל דאדרבא, ממה שמצינו דהקשו משמעון הצדיק וכו"ל א"כ על כרחך דמה ששמעון הצדיק סתרו לראשון שעשה א"ז משום שהראשונה נפסלה, אלא באמת אילו הי' לפניו כבש ג"כ הי' סותרו רק שלא הי' כבש לפניו ולכך לא מצינו שסתר גם כבש שהי' מלפניו רק מצינו שסתר כבש הראשון שעשה הוא בעצמו, ולפי"ז יהא נמצא דעזרא לא עשה כבש⁶⁴. אך יל"ע אם זו באמת ראייה.

⁶⁰מתיבה זו דלהלן שינינו כאן בנוסח השאלה מהנוסח ששלחנו קמיה מרן שליט"א, כי סברנו שאינו נפק"מ להבנת תשובת מרן שליט"א.
⁶¹ היינו דמה ששמעון הצדיק עשה כבש חדש הוא כי כשבא לעשות פרה לא מצא כבש קיים, ולעולם אפשר דגם עזרא בנה כבש אלא שנשבר מרוב שנים שעברו מאז שעשאו עזרא. ועי' תשובה הבאה.

שו"ר כתבו בשם תלמיד רשב"ש, שאה"נ עזרא כן בנה כבש, וכשבא שמעון הצדיק היה הכבש קיים, וסותרו, ורק מכח זה הק' הגמ' שמעון הצדיק שחץ היה, שמשמעותו שאם היה שחץ כו' כבר לא היה קשה למה הוא סתר את של עזרא. וממה שמפורש בברייתא שסתר הכבש הראשון כשבא לעשות את הפרה השניה, מזה באמת לא קשיא שחץ היה, כי אף אם היה שייך לומר שחץ כו', זה לא היה עוזר מאחר שלא סתר את של חברו אלא את של עצמו, וממה שמפורש בברייתא שסתר את הכבש הראשון שעשה בעצמו כוונת הגמ' להקשות טפי למה באמת הוא סתר את של עצמו והרי מלבד זה ששמעון הצדיק לא היה שייך שחץ כאן כי שחץ זה סיבה לסתור את של חברו ולא את של עצמו ובהכרח שענין הסתירה שסותרו הכהנים לא היה משום שחץ. ע"כ ביאור ק' הגמ' למ"ד שחצית, לפי מה שראינו הובא בשם תלמיד הרשב"ש.

ולו"ד תלמיד הרשב"ש לכאור' י"ל, דמה ששמעון הצדיק סתר רק את הכבש הראשון שעשה הוא בעצמו ולא סתר גם את של עזרא כשעשה את פרתו הראשונה, הוא משום, שכשעשה את פרתו הראשונה עדיין לא היו צדוקים ולכן לא היה שייך מעלה בפרה, ורק כשבא לעשות את פרתו השניה היו כבר מינים כעין הצדוקים (כמ"ש בתשובה לעיל) והוצרך לסתור את הכבש הראשון שעשה הוא בעצמו.

⁶²מה שכתבנו שהכבש נפסל כי הפרה נפסלה ה"פ שאחר שהעבירו את הפרה על הכבש נתברר שהכבש לא נבנה כדין והיינו כגון שלא נבנה כיפין ע"ג כיפין היטב [ועכ"פ במקום מסויים בכבש או בכמה מקומות מסויים בכבש], ולכן חזר חשש טומאת קבר התהום, ולכן נטמאה הפרה, ולכן ג"כ הוצרכו לבנות כבש חדש באופן מתוקן שלא יהיה חשש טומאת קבר התהום.

⁶³ושו"ר דכבר הקשה כן תלמיד הרשב"ש, דשחץ שייך רק גבי שנים שהאחד לא רצה בשל חברו, אבל באותו אדם עצמו וכשמעון הצדיק שעשה בעצמו את ב' הכבשים מה שייך שחץ, והבאנו זה בהערה לתשובה קודמת, יעו"ש.

⁶⁴מש"כ כאן ולפי"ז כו' ה"ז לדברינו בשאלה קודמת, אמנם כבר השיב מרן שליט"א שם שאפשר שעזרא כן עשה כבש אלא שכבר נשבר וכדלעיל ולכן לא היה כבש לפני שמעון הצדיק יעו"ש. [וכנ"ל לתלמיד הרשב"ש עזרא כן עשה כבש ושמעון הצדיק סתרו יעו"ש].

ש. שקלים שם. מותר הקמורת מה היו עושין בה מפרישין ממנה שכר האומנין ומחללין אותה על מעות האומנין ונותני' אותה לאומנין בשכרן וחוזרין ולוקחין אותה מתרומ' חדשה, ואם בא חדש בזמנו לוקחין אותה מתרומה חדשה ואם לאו מן הישנה. הא דתנן 'ואם לאו מן הישנה' לכאור' צ"ב, כי אם עדיין באמת לא הגיעו שקלי השנה החדשה, א"כ לשם מה עושין כל הנ"ל שמפרישין ומחללין ונותנים לאומנים בשכרם ולוקחים כו' וכן"ל במשנה, דבשלמא אם הגיע התרומה החדשה נחא שעושין כל זה כדי להפוך משל שקלי השנה הישנה לשקלי השנה החדשה, אבל אם לא הגיע ויש רק שקלי השנה הישנה א"כ לשם מה עושין כל זה ולוקחין אותה מתרומה ישנה, דישתמשו בקטורת הישנה כמות שהיא דבלא"ה היא נשאת [מהשקלים] של השנה הישנה, ולכאור' צ"ב.

ת. יחזרו לשקול.⁶⁶

ש. שקלים י"א ב'. מה טעמא דרבי יהושע בן לוי קודש היא שתהא באה מתרומת הלשכה. היינו ד'קודש היא' לא אתי ללמד שתהא הקטורת טעונה קידוש כלי משעת עשייתה, רק אתי ללמד שהקטורת אינה כשירה ליקרב משל יחיד אלא משל ציבור. ויש לשאול אם עכ"פ שייך שיקרב משל יחיד אף לדעת ריב"ל כדמצינו לעיל י' א' לדעת רבי יוסי דמשתנה קרבן יחיד לקרבן ציבור. או דריב"ל פליג על ר"י וס"ל כחכמים שם דאין משתנה כו' וממילא לעולם א"א להקריב קטורת משל יחיד. ואולי לעולם נימא דריב"ל לא פליג על רבי יוסי ואף לריב"ל משתנה קרבן יחיד לקרבן ציבור וקטורת שאני דכתיב בה קודש היא למימר דקטורת לעולם אינה באה משל יחיד. ויל"ע.

ת. לא מסתברא.⁶⁷

ש. שקלים י"ג א'. מתני'. אלו הן הממונים שהיו במקדש יוחנן בן פנחס על החותמות אחייה על הנסכים כו'. ואמרי' בגמ', ר' חזקיה א"ר סימון ורבנן חד אמר כשירי דור ודור בא למנות עליהן וחרנה אמר מי שהיה באותו דור מנה מה שבדורו כו', והנה להלן י"ד ב' תנן מי שהוא מבקש נסכים הולך לו אצל יוחנן שהוא ממונה על החותמות ונותן לו מעות ומקבל ממנו חותם בא לו אצל אחייה שהוא ממונה על הנסכים ונותן לו חותם ומקבל ממנו נסכים לערב

⁶⁵ היינו נכון כצד בתרא דהגמ' הבינה שמה שעשה כבש שני אי"ז משום שהפרה הראשונה נפסלה [אלא רק משום מעלה כמסקנת הגמ']. לכאור' היינו דמה שעשו את כל המבואר במשנה מפרישין כו' הוא כי סמכו שתיכף ומיד 'יחזרו לשקול' ויהיה שקלים מתרומה חדשה שיוכלו לקנות מהם מהאומנים את המותר הקטורת, ואולם במשנה מדובר שבסוף לא היה כן אלא לא בא שקלים חדשים ולכן אין ברירה אלא לחזור ולקנות מתרומה ישנה שחזרו ועשו כמו שלא היו עושין את כל המבואר במשנה מפרישין כו', אמנם כל זה הוא לפי מה שבארנו במשנה בשאלה וכן הוא בריב"ל יעו"ש, אבל ברמב"ם ביד החזקה בפשוטו מבואר שביאר במשנה שהכונה שאם לא בא מן החדש לא עשו כלום אלא המשיכו להקטיר את הקטורת מהתרומה הישנה, ובפשוטו כן הוא הכוונה ברע"ב ז"ל שכתב שאם חללה יחזרו ויקנו מתרומה החדשה ואם לא חללה לא יעשו כלום.

⁶⁷ לכאור' היינו דלא מסתברא שריב"ל ס"ל גם כרבי יוסי. ואולי היינו שהכוונה בדרשה של ריב"ל היא לדרוש מהפסוק קודש היא כדעת חכמים שאין קרבן יחיד משתנה לשל ציבור, דאי לאו הכי אלא הדרשה באה ללמד שקטורת לא קריבה משל יחיד, יהיה קשה מאי שנא קטורת משאר קרבנות צבור, שהרי כמו ששאר קרבנות ציבור לא בא אלא משל ציבור אליבא דכולי עלמא, למה שקטורת יהיה שונה מזה, אלא בהכרח שאה"נ זה פשוט שקטורת לא באה משל יחיד כמו שהוא פשוט בשאר קרבנות צבור, וריב"ל דורש מקודש היא שקטורת של יחיד אינה משתנה לשל ציבור וכחכמים ולא כרבי יוסי.

באין זה אצל זה כו', ולכאור' מדאמר התנא התם בפשיטות הולך לו אצל יוחנן כו' בא לו אצל אחייה כו' לערב באין זה אצל זה כו', לכאור' ש"מ דס"ל לתנא דמתני' כצד בתרא דמנה את מי שהיה בדורו, דאם ס"ל כצד קמא דמנה כשירי דור ודור איך קאמר הולך לו אצל יוחנן כו' והרי שמא לא היו באותו הפרק, ועל כרחך דס"ל דהתנא דמשנתנו מונה את מי שהיה בדורו ולהכי קאמר הולך לו אצל יוחנן כו' בא לו אצל אחייה כו' לערב באין זה אצל זה כו'. אך דא"כ, אמאי לא פשוטו בגמ' ממתני' שם וכו"ל.

ת. דוגמא בעלמא.⁶⁸

ש. שקלים י"ג ב'. על ידי שהיו הכהנים מהלכין יחפים על הרצפה והיו אוכלין בשר ושותין מים היו באין לידי חולי המעים כו'. יש לשאול דבשלמא מ"ש שבאין לידי חולי מעים ע"י שהיו אוכלין בשר ניחא, אבל מ"ש שבאין לידי חולי מעים ע"י שהלכו יחפים וע"י ששתו מים לכאור' צ"ב למה זה הביא לידי חולי מעים.

ת. הצטננו.⁶⁹

ש. בהנ"ל. עוד יש לשאול, דהא היו עושין מדורת אש כדי שהכהנים יתחממו כמו שפרש"י שבת י"ט ב' דתנן התם ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד ופרש"י וז"ל בית המוקד. לשכה גדולה היא שהכהנים מתחממין שם במדורת אש הנסקת תמיד מפני שמהלכין יחפים על רצפת שיש בעזרה כו' עכ"ל, וכיון שכן, איך נחלו הכהנים ע"י שהיו מהלכין יחפים והרי ה' בית המוקד וכו"ל.

⁶⁸ היינו דבאמת יוחנן ואחייה לא היו באותו הדור וממה דאיתא במשנה דלהלן י"ד ב' שיוחנן ואחייה נפגשו אין ראייה שהיו באותו הדור כי י"ל דהתנא נקט את שמותיהם רק לדוגמא אבל לא שהם היו באמת באותו הדור. וחכ"א העיר לדחות הראי' שכתבנו בשאלה, והיינו כך, דאף דמצינו במשנה להלן שיוחנן ואחייה היו ביחד מ"מ אי"ז מחייב שכל השאר המנויים במשנתנו היו ג"כ באותו הדור. ומה שמרן שליט"א לא השיב כן, י"ל דעדיפא מיניה קאמר והיינו דאף את"ל שיוחנן ואחייה ג"כ לא היו באותו הדור ג"כ אין ראייה כי י"ל שלדוגמא בעלמא נקט את שמותיהם יחד וכו"ל. עוד העיר, דלכאור' נתבאר מחלוקת אמוראים במציאות, אם לא היו באותו הדור רק היו במשך כל דורות הבית או שהיו כולם בדור אחד, ולכאור' ה' אפשר לומר דאין מחלוקת במציאות ולעולם לפי ב' המ"ד כולם היו באותו הדור ולמ"ד כשירי דור ודור פירושו כי בדור זה היו המעולים שבכל הדורות כולם והמחלוקת מה הטעם שהמשנה מנתה דווקא את אלו ולמ"ד כשירי דור ודור התנא מנה אותם כי רצה למנות את הכשרים ואם היו הכשרים בכמה דורות אזי לא ה' מונה את מה שה' באותו דור בין כשרים ובין פסולים אלא הוא ה' מונה את הכשרים שבכל הדורות, ולמ"ד מנה מה שבדורו הטעם שמנה דווקא את אלו הוא משום שהם היו באותו הדור אבל לא משום שהם היו כשרים כי באמת לא היו כשרים. והוסיף דלכאור' כן פירש הגר"א בגמ', והיינו, ממה שכתב בתקלין דחתין במשנה וז"ל, אלו הן המומנים כו'. לשון רבינו הגאון. כולם נקראו ע"ש הראשון וכן במלכים פרעה ואבימלך ומלכי צדק וכמ"ש במנחות במרדכי. ובירושלמי בפנחס המלביש. עכ"ל התק"ח. ויש שהקשו דהא איכא מ"ד שלא היו באותו הדור וכיון שכן היאך אפשר לומר שכולם נקרא ע"ש הדור הראשון, ע"כ. אמנם אם נימא כמ"ש לעיל דאין מחלוקת במציאות ולעולם לכו"ע כולם היו באותו הדור [והמחלוקת כנ"ל] אתי שפיר מש"כ הגר"א שכולם נקראו ע"ש אלו שהיו בדור הראשון שהם אלו המנויים במשנתנו.

⁶⁹ אין כוונת התשובה שבן אחייה ה' רופא גם למיעים וגם לצינון שהצטננו, כי בגמ' מבואר רק שידע לומר איזה יין טוב למיעים ואיזה יין מוזק למיעים, אבל לא שידע ג"כ עוד עניני רפואה אחרים [דלא נזכר בגמ' שהיה 'רופא', ומש"כ הרמב"ם בפ"ז מהל' כלי המקדש הי"ד 'ומרפא כל תחלואיהן' ומשמע דהיו צריכין לרפואות נוספות מלבד רפואה לחולי המיעים כבר כתב עלה מרן שליט"א שם בצהה"ל ס"ק ס"ז וז"ל, ומש"כ רבנו 'כל תחלואיהן הכונה על המעים' וצ"ע, עכ"ל. (ומש"כ מרן שליט"א 'צ"ע, אולי י"ל דהרמב"ם לשיטתיה דכתב בפ"ד מהל' דעות הי"ג וז"ל, וזה כלל גדול ברפואה כל זמן שהרעי נמנע או יוצא בקושי חלאים רעים באים כו' עכ"ל ומבואר דע"י חולי מיעים באים לידי שאר תחלואים, ולכן כתב הרמב"ם כאן בכלי המקדש 'הם חולין במעיהן כו' ומרפא כל תחלואיהן' ודו"ק. ומה שמרן שליט"א לא תירץ כן י"ל כי ברמב"ם הנ"ל מפורש על מעיו נמנעים או קשים אבל לא מפורש שמיעים רפין יותר מדאי גם מביא לידי חלאים רעים וכאן אולי על ידי האכילת בשר וכו' היו מעיהם רפין ביותר, ולכן לא תירץ מרן שליט"א כן. אמנם לכאורה בקצור שו"ע סימן ל"ב משמע שכל חולי מיעים גם אם המעים רפים ביותר מביא לידי חלים רעים].

ולכאור' כוונת התשובה 'הצטננו', היא, כמבואר בקרבן העדה דהוא מל' צינה, שכתב וז"ל, שע"י 'הצינה' המעיים מתרפין או מתעצרין יותר מדאי עכ"ל, והיינו שע"י שהלכו יחפים הם הצטננו והזיק להם למיעים. ובפשוטו התשובה קאי רק על מה שהלכו יחפים ולא גם על מה ששתו מים, כי לענין מה ששתו מים כבר הביא מרן שליט"א בדרך חכמה פ"ז מכלי המקדש הי"ד ס"ק ע"ז שהביאור הוא ששתית מים אחר אכילת בשר מביא לידי חולי מעיים יעו"ש.

ת. עד שנגשו לשם.

ש. שקלים י"ד א'. כי הא דתנינן תמן הניף הסגן בסודרין והקיש בן ארזה על הצלצל⁷⁰. למה הוצרכו לב' הסימנים דלמה לא הספיק או הסודרין או הצלצל.⁷¹

ת. אם לא שמע א'.⁷²

ש. שקלים י"ד ב'. אלעזר על הפרוכת שהיה ממונה על אורגי פרוכת. לכא' צ"ב דהכא מבואר דהפרוכת נעשו ע"י אורגים, ואילו לעיל י' ב' מבואר דנעשו ע"י אורגות וכדאמרי' שם שמואל אמר נשים האורגות בפרוכת נוטלין שכרן מתרומת הלשכה כו'. גם צ"ב איך הי' ממונה על נשים.

ת. ממונה על העבודות אם נעשה כהוגן.⁷³

ש. שקלים שם. פנחס המלביש שהיה מלביש בגדי כהונה גדולה מעשה בכהן א' שהלביש לאיסטרטיות א' ונתן לו שמונה זהובים כו'. ובפי' הרע"ב במשנה וכן בפיה"מ לרמב"ם מבואר שהיה מלביש את כל הכהנים ולא רק את הכה"ג. אך דא"כ צ"ב למה אמרי' כאן בגדי כהונה 'גדולה'.

ת. זה הראשון.⁷⁴

⁷⁰ והיינו דכשהלויים ראו את הסודרין וגם שמעו את הצלצל, ידעו שהכהן גדול מנסך היין של קרבן התמיד והתחילו לשיר שיר של יום, ע"י תמיד ל"ג ב'.

⁷¹ היינו למה הוצרכו הלויים לב' הסימנים.

⁷² היינו דהוצרכו הלויים גם לצלצל וגם לסודרין כדי שאם א' מהלויים לא שמע את הצלצל ידע ע"י הסודרין שצריך לשיר. וה"ה להיפך אם לא ראה הסודרין ידע ע"י הצלצל.

⁷³ היינו דמ"ש 'ממונה על אורגי פרוכת' פי' ממונה על העבודות, שהי' במלאכת האריגה גם עבודת האריגה וגם עבודת הריקמה כמ"ש הרמב"ם בפ"ז מהל' כלי המקדש הט"ז יעו"ש, ו'אורגי הפרוכת' לא מתייחס על הבני אדם רק על סוג המלאכה. ושאלה בתרא מיישב דאחרי שגמרו לארוג או לרקום בדק וממילא לא הי' עם הנשים בזמן עבודתן.

⁷⁴ היינו דפנחס המלביש היה מלביש גם את הכהן גדול וגם את כל שאר הכהנים, אלא שאת הכהן גדול היה מלביש לפני כל שאר הכהנים, והיות שהקדים להלביש ראשון את הכהן גדול, לכן קאמר שהיה מלביש בגדי כהונה 'גדולה' והיינו ע"ש הראשון שהיה מלביש. וכע"ז כתב מרן שליט"א לענין בן ארזא שהיה ממונה על הצלצל, בדרך חכמה בפ"ז מהל' כלי המקדש ה"א ס"ק ו' וז"ל שם, על הצלצל. במשנה בן ארזא על הצלצל ומפרש רבנו דלאו דוקא צלצל אלא כל כלי שיר ולפי שהצלצל הי' הראשון שהי' נקט לי' שהי' מצלצל לאסוף הלויים לשיר עכ"ל.

והנה גבי תפקידו של פנחס המלביש כתב הרמב"ם שם להלן מיניה (ה"כ) וז"ל, זה הממונה על מעשה בגדי כהונה עוסק בהכנת בגדי כהנים הדייטים ובגדי כה"ג ובאריגתן ומתחת ידו נעשה הכל ולשכה היתה לו במקדש עכ"ל, ולכאורה גם בזה יש לשאול דכיון שהיה ממונה על מעשה הבגדי כהונה גם של הכה"ג וגם של שאר הכהנים א"כ למה אמרי' שהיה מלביש בגדי כהונה 'גדולה' דווקא וכנ"ל, וגם כאן י"ל כעין מה שתיירך מרן שליט"א לעיל, והיינו, דנתירך ונאמר ד"זה העיקר' והיינו דנתייבשה ממונה על מעשה בגדי הכהונה של כולם מ"מ עיקר המומחיות היתה נצרכת בבגדים של הכהן גדול, וכיון שכן נקט בגדי כהונה 'גדולה'.

(ומה שהרמב"ם כתב גבי פנחס המלביש שהיה ממונה על מעשה בגדי כהונה, ולא כתב שהיה מלבישם, כתב מרן שליט"א בדרך חכמה שאין כוונתו שהיה ממונה רק על הכנת בגדי הכהונה אלא כוונתו שהיה ממונה גם על הלבשתם וגם על הכנתם ואריגתם, שהרי בפיה"מ ש' פירש שפנחס המלביש היה ממונה על הלבשתם. ועוד כתב מרן שליט"א דהטעם שהרמב"ם בהלכות פירש שהיה ממונה על הכנת הבגדי כהונה הוא משום דגריס בפיה"מ ש' שהיה ממונה על המלבוש, ע"י דרך חכמה פ"ז מהל' כלי המקדש ס"ק קט"ז ובביה"ל שם ד"ה ומתחת ידו כו', יעו"ש).

ש. בהנ"ל. יש לשאול לשם מה הוצרכו לזה, דכי הכה"ג ושאר הכהנים אינם יודעים להתלבש. ובקרבן העדה כתב וז"ל שיהיו נאין ומהודרין עכ"ל, ובפי' ריבב"ן (במשניות) כתב עלה ולא נהירא.⁷⁵

ת. דרך כבוד.⁷⁶

ש. בהנ"ל. לכאור' אין ליישב, שהוצרכו לזה מפני שהיה סדר בלבישת הבגדים ובכדי שלא יטעו הוצרכו לפנחס המלביש שיורה ויאמר מה ללבוש קודם ומה לאחמ"כ ולא שהלבישם בפועל, והטעם שאין ליישב כן, כי לכאור' סדר לבישת הבגדים לא הי' מעכב וכמבואר ביומא ה' ב' דאמרי' התם כיצד הלבישן כיצד הלבישן מאי דהוה הוה אלא כיצד מלבישן לעתיד לבוא לעתיד לבוא נמי לכשיבואו אהרן ובניו ומשה עמהם כו', ולכאור' מבואר דאין סדר הלבישה של כל הכהנים מעכב⁷⁷ (מלבד אולי מה שמשה רבינו הלבישם אלא דאמרי' עלה מאי דהוה הוה, אבל חוץ מב' פעמים אלו מ' דסדר הלבישה אינו מעכב⁷⁸) וכיון שאין סדר בלבישת הבגדים מעכב לכן א"א לומר דלכך הוצרכו לפנחס המלביש. והאם נכון הוא שאין ליישב כן.

ת. מה אם אינו מעכב אבל מצוה לכתחילה.⁷⁹

ש. בהנ"ל. האם אפשר ליישב ולומר דלהכי הוצרכו לפנחס המלביש, והיינו, משום הא דכתב הרמב"ם בפ"י מכלי המקדש ה"ז וז"ל וצריך להזהר בשעה שלובש שלא יהיה אבק בין בגדו לבשרו ולא כינה אע"פ שהיא בחיים ושלא תכנס הרוח בשעת העבודה בין בשרו לבגדו עד שיתרחק הבגד מעליו כו' עכ"ל, והיינו שפנחס המלביש הי' בודק אם הבגדים לא רחבים על הכהנים יותר מדאי כדי כך שתכנס רוח בין בשרם לבגדם (וכו'), אבל לא שהלבישם בפועל.

ת. לא צריך לכך.⁸⁰

⁷⁵ ז"ל הריבב"ן (נדפס לעיל י"ג ב'), פינחס המלביש. שהיה מלביש בגדי כהונה גדולה לכהן גדול בשעת עבודה. ירושלמי מעשה בכהן אחד שהלביש לסרדיוט אחד ונתן לו ח' זהובים ותיקנו שיהיה נאמן ממונה עליהן שלא יהא כהן רשאי להלבישן לאחר, ויש מפרשים שהיה מלבישן לכהן גדול ומתקנן שיעמדו נאין לו ואינו נ"ל, עכ"ל.

⁷⁶ היינו דאין הכוונה שהלביש שיהיה נאה ומסודר על הכהן יפה, אלא שעצם העזרה והסיוע שעוזרים לכהן ללבוש הבגד הוא כבוד לכהן. והיינו דאי סדר לבישת הבגדים הי' מעכב א"כ מה מקשינן מאי דהוה הוה והרי יש בזה נפק"מ והיא ללמוד מזה את סדר לבישת הבגדים, ועל כרחק דאין סדר הלבישה מעכב. ואף מצוה לכתחילה אין אנו יכולים ללמוד מסדר הלבישה שהיה כאן אצל משה לאהרן ובניו, דאם הי' מצוה לכתחילה בסדר הלבישה א"כ שוב ק' מאי מקשי' מאי דהוה הוה והרי יש נפק"מ דעכ"פ יש מצוה לכתחילה ואפי' אם אי"ז 'מעכב', וע"כ דא"א ללמוד מכאן גם שיש מצוה לכתחילה בסדר לבישת הבגדים. ומה שהשיב מרן שליט"א שיש מצוה לכתחילה אין מקורו מכאן גבי משה ואהרן ובניו, אלא כמו שכתב מרן שליט"א בדרך חכמה רפ"י מהל' כלי המקדש יעו"ש.

⁷⁸ ומצינו עוד פעם נוספת כן והוא גבי אלעזר הכהן שמשוה רבינו הלבישו והי' נס שהולבש כסדר הבגדים אע"פ שבדרך הטבע לא הי' יכול להיות זה כמש"כ הרמב"ן בשם התורת כהנים בפ' חוקת כ' כ"ו יעו"ש.

⁷⁹ היינו דיתכן כן לומר דהוצרכו לפנחס המלביש כדי שילמד איזה בגד ללבוש קודם ולא שהיה מלביש בפועל את הכהנים, כי אע"פ שאין זה מעכב מ"מ מצוה היא לכתחילה. ועי' בזה רמב"ם תחילת פ"י מהל' כלי המקדש ובמש"כ מרן שליט"א בדרך חכמה שם.

⁸⁰ ביאור תשובה זו יש לפרשה בב' אופנים, א. דאי"צ לתרץ תירוץ זה מאחר דכבר כ' לעיל ב' תירוצים אחרים. ב. דאי"צ שיבדוק את הכהנים אם יש להם אויר או אבק וכו', ואולי הטעם כי דברים אלו הכהנים יכולים לבדוק בעצמם.

ש. בהנ"ל. ואם זה נכון⁸¹ י"ל דלכך מצינו (לעיל י' א') אשה שעשתה כתונת לבנה כו' והיינו כנ"ל כדי שיהא תואם למדתו דאל"כ יכנס רוח וכו'. מחכ"א⁸². וכמו כן אם זה נכון אולי י"ל דלכך מצינו בפ' תצוה שהקב"ה אמר למשה שילביש הוא את אהרן ובניו ובפ' חוקת את אלעזר והיינו מטעם הנ"ל לבדוק שיהיו תואמים הבגדים למדתם ולא יהיו רחבים יותר מדאי וכו' (ואמנם גבי אלעזר מבואר בתשובות הגר"ח ח"א תשובה קנ"ו שהבגדים של אהרן נהיו תואמים למדתו של אלעזר בדרך נס וא"כ לא הי' צורך לבדוק כנ"ל, וא"כ גבי אלעזר אין לומר שמשה הלבישו כדי לבדוק כנ"ל כי נהי' תואמים למדתו בדרך נס).

ת. כ"ז בכלל.⁸³

ש. שקלים שם. מ"ד לגנאי חמון שקין חמון ברעין חמון קופד אכיל מן דיהודאי ושתתי מן דיהודאי כל מדליה מן דיהודאי. לכאור' צ"ב מה טענו אכיל מן דיהודאי ושתתי מן דיהודאי והרי אכלו מן המן ושתו מן הבאר. (ואין לומר דהכונה למה שקנו מתגרי אוה"ע שהרי אמרו 'מן דיהודאי'⁸⁴). ועוד, מה טענו חמון שקין כו' והיינו שהי' שמן⁸⁵ בגופו מאכילה ושתיה והרי המן הי' נבלע באיברים כדאמר' ביומא ע"ה ב'.⁸⁶

ת. על לצים אין מקשים.⁸⁷

ש. שקלים שם. אם פחתו פחתו לו וישלם יוחנן מביתו ואם הותירו הותירו להקדש שיד הקדש על העליונה. לכאור' יש לשאול למה לא חיישינן שהי' מי ששילם בטעות יותר ממה שהי' צריך לשלם, דעל כרחך הוא כן, דאם לא כן א"כ באמת איך הותירו, ועל כרחך צ"ל שהוא ע"י שמישהו מהקונים שילם בטעות יותר, ולמה לא חיישינן בהא לגזל. (ואף דהקדש בטעות הקדש⁸⁸ מ"מ כאן הרי לא נתכוין להקדיש יותר ממה שהיה צריך לשלם). ואיך משתמשים בזה להקדש.

⁸¹מש"כ 'ואם זה נכון' הכוונה לפי הצד בגמרא שזה מעכב, עי' מש"כ מרן שליט"א בדרך חכמה פ"י מכה"מ ס"ק ל"ט.

⁸² אמנם ערש"י יומא כ"ה א' בד"ה כדקתני, דשם מבואר טעם אחר לכך שעשו האמהות הבגדים וז"ל רש"י שם, כדקתני רב שמואל בר יהודה. לקמן בפרק ג' שהיו אמותיהן של כהנים עושות לבניהם משלהם כמין בגדי כהונה להראות תפארת עושרן ונוי מלאכתן וכמה הן מהדרות מצות דקתני כהן שעשתה לו אמו כתונת לובשה ועובד בה עבודת יחיד עכ"ל יעו"ש.

⁸³היינו דלא רק זה הסיבה שלכן היא עשתה כתונת לבנה אלא דגם זה א' מהסיבות שעשתה כתונת לבנה. [וכמו שכבר כתבנו שרש"י כבר פירש טעם לזה ביומא כ"ה א' וכו' ל]. וכמו כן גבי אהרן ובניו א' מהסיבות של הלבשתם הי' כדי לראות שהבגדים יהיו תואמים.

⁸⁴הלשון אינו מדויק כי אף שאמרו 'מן דיהודאי' אפשר שהיהודים קנו ומזה נתנו למשה [לטענתם]. ויותר נכון לומר, משום שעיקר האוכל והשתיה לא הי' ממה שקנו מתגרי אוה"ע.

ואליבא דאמת משה רבינו ע"ה אכל קצת ממה שקנו מתגרי אוה"ע כדי שיהי' לו מאה ברכות בכל יום כמ"ש מרן שליט"א, עי' בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתק"א ובהערה 770 יעו"ש.

⁸⁵כמ"ש במפרשים, דז"ל הפני משה, הביטו אותן כת הליצנים ואמרו ראו שוקיו ראו כרעיו כמה הן עבים וראו כמה עב בשר הוא כו' עכ"ל. וז"ל מוהר"א פולדא, ראה שוקיו ראה כרעיו שהיה שמן ובריא כו' עכ"ל. ובמוהר"א פולדא מהדו"ק ז"ל, ראו שוקיו כמה שמנים כרעיו כמה עבים כמה בעל בשר הוא. יפה מראה. עכ"ל יעו"ש. וכן הובא מהר"ש סיריליא.

⁸⁶שאלה בתרא זו אפשר דאי"ז כ"כ קושיא כי ודאי שהמן הי' נותן בהם כח ובריאות לגוף כמו אוכל רגיל דאל"כ כל דור המדבר שאכלו המן היו צנומים וגם לא היו יכולים לחיות, אלא שבכלל הנס של המן הי' ענין זה שגופם גדל ע"י המן אע"פ שהי' אוכל שמימי שנבלע באיברים.

⁸⁷עי' כע"ז בתשובות לעיל פ' וישב מ' כ' דכתב שם מרן שליט"א על פרעה אין קושיות יעו"ש.

⁸⁸היינו אפילו למ"ד הקדש בטעות הקדש, כי אליבא דאמת הלכה הקדש בטעות אינו הקדש, עי' רמב"ם פ"ו מהל' ערכין הל' ד יעו"ש.

ת. לא טעו בבהמ"ק וחשש רחוק הוא.⁸⁹

ש. שקלים שם. ושם היום כתוב עליהן מפני הרמאין.⁹⁰ יש לשאול למה לא כתבו שמו של הקונה והי' זה יכול להועיל לזה שאיבד את החותם, ובפרט דנהי ששם היום ושם המשמר וכו' הי' כתוב ע"ג החותם כדלהלן ט"ו א' מ"מ אי"ז תקנה לאותו היום שהחותם אבד ובאותו היום הרמאי יוכל עדיין להשתמש בזה החותם, ואם היו כותבין גם שמו של בעל החותם הי' מועיל גם לאותו היום ממש שאבד שהרמאי לא יוכל להשתמש בו ביום.⁹¹

ת. א. לא הספיקו.

ב. המוכר קודם והוא הראשון.⁹²

ש. שקלים שם. ברם כרבנן מביא גדי. פי' בתקלין חדתינן וז"ל, ברם כרבנן מביא גדי. חוטא דל דהלוג מביא בעצמו לקמץ הריוח מועט שיקנה בעצמו בזול כו' עכ"ל, ולכאור' צ"ב דהרי מה שקנו הנסכים בבהמ"ק דוקא, הוא מפני שצריך לשמורם בטהרה כמ"ש בתפא"י [כאן] פ"ה מ"ד אות ל"ג, וא"כ איך קנו השמן מחוץ לבהמ"ק. ואף שיש טעם דמפני היוקר מ"מ הא צריך לשמור בטהרה. ואם נימא שהחוטא דל קנה שמן שבידוע שנשמר בטהרה א"כ כל הנסכים נמי ולמה צריך לקנותם בבהמ"ק דוקא.⁹³

ת. קל לשמור.⁹⁴

ש. שקלים ט"ו א'. או לאיל למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחילק בין נסכי בן שנה לנסכי בן שנתיים לכך נחלוק בין נסכי שנתיים לנסכי שלוש ת"ל או לאיל האחד. לכאור' צ"ב למה נבוא ונאמר שנחלוק גם בין נסכי שנתיים לנסכי שלוש, שהרי בשלמא מה שחילק בין נסכי בן שנה לנסכי בן שנתיים, הטעם שם הוא, כי בן שנה הוא קרוי כבש

⁸⁹ לכאורה היינו דמה שהי' יכול להיות מציאות שהי' נותר בכסף הוא לא ע"י טעות אלא כגון ע"י שא' קנה קרבן או נסכים וקיבל חותמת אבל למעשה לא השתמש בחותמת זו ולא לקח בפועל את הקרבן או הנסכים [וכגון שפתאום נאנס והי' צריך לעשות ענין אחר ולא הספיק עד הערב ליקח הקרבן או הנסכים, כי אחר הערב והיינו למחרת כבר לא יוכל לקבל בזה קרבן או נסכים כי כתוב על החותמת שם היום כדלהלן במשנה שם] ועי"כ נשאר נותר בכסף. ושיקרה טעות באמת חשש רחוק הוא.

⁹⁰ ופירש בקרבן העדה וז"ל, מפני הרמאין. שמה מצא חותם שנפל מחבירו או מאחיה או מיוחנן ובא עכשיו ליקח וביום שמוציאו אינו רשאי להוציאו שהאובד מחזיר אחריו, ועוד יש לחוש שמה לקח חותם בשער הזול והצניעו עד שעת היוקר עכ"ל, והיינו דשאלתנו היא לפי' קמא, דאילו לפי' בתרא התקנה היא לטובת המקדש ולא לטובת הקונה [ואם הקונה חושש אולי יוכל לכתוב בעצמו ע"ג החותמת את שמו], ובלא"ה הרי מיד הי' הקונה הולך לקנות הקרבן או הנסכים ולא הי' זה חשש גדול שיאבד כדי כך שיחשוש הקונה מפני איבוד החותמת.

⁹¹ ואף שבאותו היום הרמאי מיוחד להשתמש בזה כי יודע שהבעלים מחפש אחריו כמ"ש קרבן העדה בפי' קמא הנ"ל, מ"מ סו"ס אם הי' כתוב שם הקונה הרמאי הי' מיוחד יותר וגם הי' מועיל לרמאי כזה שלא הי' מיוחד מפני מה שהבעלים מחפשים.

⁹² אי אפשר לכתוב מדי הרבה ולכן רק שם המוכר. הגר"א"ש קניבסקי שליט"א. [והמוכר היינו המשמר]. וזהו ג"כ כוונת תשובה קמא והיינו שהכתיבה בזמנם הי' ענין ארוך כי היתה הכתיבה בקלף ודיו ולכן לא הי' מספיק זמן לכתוב גם את שם הקונה, שהרי היו רבים שקנו קרבנות ונסכים.

⁹³ שו"ר דמש"כ כאן בשאלה ואם נימא שהחוטא דל קנה כו', כן כתב כבר הר"ש סירילאו בירושלמי כאן בביאור דברי הירושלמי גופיה יעו"ש.

⁹⁴ הנה בביאור מרן שליט"א לירושלמי כאן איתא וז"ל, היה מביא כו' ולוג שמן מביא מביתו דמשום לוג גרידא לא התקינו לו חותם בפני עצמו עכ"ל, והיינו דכיון שזה רק לוג והיינו כמות מועטת לכן לא התקינו לו חותם לזה, וזהו מש"כ מרן שליט"א כאן 'קל לשמור' והוא משום שזו כמות מועטת. (ועי' חגיגה כ"ב א' ומאן תנא דחייש לאיבה רבי יוסי היא דתניא א"ר יוסי מפני מה הכל נאמנין על טהרת יין ושמן כל ימות השנה כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ובונה במה לעצמו ושורף פרה אדומה לעצמו וערש"י שם).

ובן שנתיים קרוי איל, אבל כאן הרי נשאר ליקרות איל גם אחר שנתיים וא"כ מה ס"ד דבן שלוש יהיו נסכיו יותר והלא ממשיך להיות קרוי איל כפי שהי' קרוי בהיותו בן שנתיים. ולכאור' צ"ב הס"ד.

ת. אולי לו שם אחר.⁹⁵

ש. שקלים שם. לשכת חשאי' יראי חטא נותנין לתוכה בחשאי' ועניי' בני טובים מתפרנסין מתוכה בחשאי'. יש לשאול למה נקט התנא 'יראי חטא', והרי כאן מיירי במעלות מצות הצדקה שלא ידעו מי הוא הנותן ומי הוא המקבל, ומה שייך כאן חטא, דהא גם אם היו יודעים מי הוא הנותן אצפ"כ קיים המצוה של צדקה רק בדרגה פחותה מהמעלה הנ"ל, ולכאור' הול"ל כגון 'יראי שמים', ומה זה שייך ליראי חטא. ולכאור' צ"ב.

ת. ירא חטא ורוצה כפרה.⁹⁶

ש. שקלים ט"ו ב'. מעשה בכהן א' שהיה מתעסק וראה את הרצפה שהיא משונה מחברותיה בא ואמר לחבירו לא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו⁹⁷ וידעו בייחוד⁹⁸ ששם הארון נגזו.⁹⁹ לכאור' יש לשאול מנין ידעו שהארון הוא זה שנגזו שם, דדילמא כלי קודש אחר גזו שם (וכגון הציץ¹⁰⁰ כדקאמר להלן הגישה אלי הציץ כו'), (ובפרט דיש דיעות בגמ' כאן שהארון לא נגזו או שנגזו אבל במקומו, וא"כ מנין שהארון הוא זה שנגזו שם).

ת. כך הבינו מתוך הקדושה.¹⁰¹

ש. שקלים שם. תני בשם ר"א הארון גלה עמהן לבבל מ"ט כו'. לכאור' צ"ב מהא דלהלן ט"ז א' דיאשיהו גזז הארון וילפינן זה מקרא מפורש בדהיי"ב ל"ה ג'.

⁹⁵ אולי לבן ג' יש שם אחר. הגרסי' קניבסקי שליט"א. [היינו לא כבש לחוד ולא איל לחוד אלא שם שלישי אחר בנוסף לשם האיל].
⁹⁶ ולכן נותן בחשאי' כי הצדקה מכפרת [ועי' בס' אהבת חסד הרבה מזה], דכל כמה שעריך הצדקה יותר גדול כך ערך הכפרה ג"כ יותר גדולה, ולכן נותן בחשאי' כי הוא ירא חטא ורוצה כפרה שלימה.
עוד השיב מרן שליט"א בזה"ל: **יותר מדאי א"א**, ע"כ. ולכאור' בפשוטו הכוונה דיותר מדאי סוגי נכסים א"א לשאול שיהיו, ואם זו הכוונה צ"ב דהשאלה הי' בהיפך למה למימר שיהי' עוד סוג שלישי של נכסים. וצ"ת.
⁹⁷ עמש"כ מרן שליט"א בס' טעמא דקרא פ' חיי שרה כ"ג ב' עה"פ ויבא אברהם לספוד וגו', יעו"ש ודו"ק.

⁹⁸ ערש"י ביצה כ"ב ב' דכתב וז"ל, ביחוד. ביני לבינו כו' לשון אחר ביחוד 'בבירור' כדתנן בשקלים וידעו בייחוד ששם ארון נגזו עכ"ל שם ודו"ק.

⁹⁹ הנה להלן בגמ' אמרי' ורבנן אמרי' בלשכת דיר העצים היה הארון גזו מעשה בכהן אחד כו', ומבואר שהמעשה דמייתי הוא להביא מזה ראייה לכך שבאמת שם היה הארון גזו. ולפי"ז מה דאיתא כאן במשנה לעיל מיניה והיכן היתה יתירה כנגד דיר העצים שכן מסורת בידן מאבותיהן ששם הארון נגזו מעשה בכהן אחד כו' לא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו וידעו בייחוד ששם הארון גזו, היינו נמי דמייתי המעשה כדי להביא מזה ראייה למסורת שהי' בידן שאכן שם נגזו הארון.
¹⁰⁰ היינו הארון שבו היה מונח הציץ החושן האפוד ושאר בגדי כה"ג, כמבואר בגמ' שם.

¹⁰¹ היינו דמזה שהכהן נפטר ש"מ שהארון גזו שם, והוא כמו שארז"ל (תנחומא במדבר ס' כ"ב) שהיו דלים מן המנין למה 'שהיה הארון מכלה אותן' כו' יעו"ש. ויש להוסיף, דהנה אמרי' להלן בגמ' תני רבי הושעיא הקיש עליה בקורנס ויצאת אש ושרפתו, ואפשר דכיון שעשה גם מעשה ולא רק דיבר ואמר לחבירו לכן הי' זה יותר חמור כדי כך שיצאת נשמתו.

ש. שקלים ט"ז ב'. על דעתיה דרבי יהודה כו' ונשתייר שם טפח ומחצה אצבע לכותל מכאן ואצבע לכותל מכאן חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן לשילוט.¹⁰³ לכאור' צ"ב למה צריך כאן שילוט והרי לא היו מוציאים את הלוחות. ובשלמא מ"ש לעיל מינה על דעתיה דר"מ כו' נשתייר שם שלשה טפחים חצי טפח מכאן לכותל זה וחצי טפח מכאן לכותל זה וטפחיים לשילוט מקום שספר תורה מונח, זה ניחא, כי באמת היו מוציאים הס"ת¹⁰⁴, אבל הלוחות אף פעם לא היו מוציאים וא"כ למה הוצרכו לשילוט לרבי יהודה.

ת. הוציאוהו להקהל.

ש. בהנ"ל. משמע מדברי מרן שליט"א, דהיו מוציאים את הלוחות להקהל, ויש לשאול היכן נאמר זה, ומה טעם הדבר.

ת. לפרסם.¹⁰⁵

ש. בהנ"ל. לכאור' מש"כ מרן שליט"א 'לפרסם' ה"ז תשובה למה ששאלנו 'ומה טעם הדבר', אבל לכאור' עדיין יש לשאול מה ששאלנו לעיל 'היכן נאמר זה' והיינו היכן נאמר דבר זה שהיו מוציאים את הלוחות מהארון במצות הקהל כדי לפרסם היינו כדי להראות לכל ישראל הלוחות הברית¹⁰⁶. וצ"ב.

ת. זה עיקר מצות הקהל.¹⁰⁷

¹⁰² וכן השיב לן מרן שליט"א לעיל בביאורי תפילה בתפילת תחנון ד"ה עד מתי עוזך בשבי כו' יעו"ש. ובפשוטו היינו דלכו"ע הארון נגנו, ופולוגת התנאים היא אם אחר שהארון נגנו הוא גם גלה אח"כ לבבל, או שנשאר גנוז במקומו ולא גלה אח"כ לבבל.

ויעייין יומא נ"ד א' דלמ"ד ארון נגנו במקומו היה צד שלומד את זה ממה שנאמר עד היום הזה, ולא היה קשה לגמרא על זה שאם כן איך המ"ד השני שגלה לבבל יבאר את הפסוק דעד היום הזה, ואם גם מ"ד עלה לבבל מודה שלפני זה נגנו במקומו איך יישב את מה שנאמר עד היום הזה, ויש לומר דעדיפא מיניה קאמרי יעו"ש, ולעולם אין לימוד מעד היום הזה, אלא הלימוד הוא בצורה אחרת באופן שמ"ד עלה לבבל יאמר שאין הכי נמי בתחילה נגנו אבל אני סובר שאחר כך גלה לבבל.

והנה לעיל במשנה אמרי' דידעו ביחוד שהארון גנוז בדיר העצים, ולכאור' אי"ז לא כמ"ד שיאשיהו גנו הארון 'במקומו' [ולא באדמת לשכת דיר העצים] ולא כמ"ד שגלה לבבל [כי היה גנוז באדמת לשכת דיר העצים], והכי מבואר ביומא נ"ד א' דאמרי' שם וחכמים אומרים ארון בלשכת דיר העצים היה גנוז כו' מעשה בכהן אחד כו' ומבואר דזהו דעה שלישית היכן היה הארון גנוז, ויש לברר מנין דזהו דעה שלישית, שהרי דילמא הארון שננגז ואח"כ גלה לבבל, עזרא וסייעתו העלוהו כשהעלו חלק מכלי המקדש עמהם (כמ"ש בתשובות הגר"ח ח"א תשובה תע"ר יעו"ש) וגנוהו בלשכת דיר העצים. והערה זו היא דווקא למש"כ מרן שליט"א שגם מ"ד שגלה לבבל בתחילה נגנו, אבל אי הוה אמרי' שלא נגנו בתחילה לא הוה ק' כ"כ, כי יש לומר שהגמרא סברה שכל מ"ד סובר שקרה לארון דבר אחד ולא יותר, שלמ"ד גלה לבבל רק גלה לבבל ולמ"ד נגנו במקומו רק נגנו במקומו, ולכן גם למ"ד נגנו בדיר העצים אמרינן שרק נגנו בדיר העצים ולא קרה לארון עוד דבר. אך דא"כ שבתחילה נגנו במקומו ואח"כ נגנו בדיר העצים צ"ב למה לא גנוהו במקומו הראשון כבתחילה, ואולי מזה למדו בגמ' שמ"ד נגנו בדיר העצים הוא דעה שלישית וס"ל שלא נגנו במקומו וגלה לבבל ושוב נגנו בדיר העצים אלא שמיד בתחילה כשנגנו גנוהו רק בלשכת דיר העצים, דאל"כ למה לא גנוהו שנית במקומו כבתחילה וכו"ל. וקצת יש לדחות כי אפשר שמה שלא גנוהו שוב במקומו כי עתה לא היו מוכרחים להיכנס לתוך קה"ק והיינו מאחר שאפשר לגנוז הארון גם במקום אחר ומשא"כ בתחילה כשגנוהו היו מוכרחים ליכנס לקה"ק כדי לגנוזו וכשנכנסו גנוהו במקומו שלא הי' סיבה לגנוז במקום אחר. ועוד אפשר שלא גנוהו במקומו הראשון כדי שלא ידעו היכן הוא גנוז, שהרי הסתירו דבר זה היכן הוא גנוז ואם היה גנוז במקומו היו יודעים.

¹⁰³ פירש בקרבן העדה וז"ל. חצי טפח מכאן וכו' לשילוט. ליטול הלוחות מן הארון לעת הצורך עכ"ל.

¹⁰⁴ ערש"י ותוס' בב"ב י"ד ב' שם נתבאר.

¹⁰⁵ אולי היינו לפרסם את הנס שמ"ס וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין כדאמרי' שבת ק"ד א' יעו"ש, והטעם שבפירסום זה ע"י להלן.

¹⁰⁶ כנ"ל לפרסם הנס.

¹⁰⁷ אולי היינו דעיקר מצות הקהל זה שהמלך קורא בס"ת, וכיון שהיו מוציאים את הס"ת מהארון כדי לקרות בו, כבר היו מוציאים גם את הלוחות, שלא מצינו איסור להוציא הלוחות מהארון.

ש. עוד בהנ"ל. הנה מתשובות מרן שליט"א [הנ"ל] נמצא דהיו נכנסין לקה"ק כדי להוציא הלוחות מהארון (ופעם נוספת כדי להחזיר הלוחות לארון), וצ"ב שהרי ה' אסור ליכנס לקה"ק מלבד ביוה"כ (ואף הכה"ג, חוץ מאהרן לכמה דעות [הובא מהגר"א בסוף ספר חכמת אדם] שנכנס כשרצה עם קרבנות כשל יוה"כ).

ת. מצותו בכך.¹⁰⁸

ש. שקלים שם. כיצד היו הלוחות כתובים ר"ח בן גמליאל אומר חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה כו' ורבנן אמרי עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה כו' ר"ש בן יוחאי אומר עשרים על לוח זה ועשרים על לוח זה כו' רבי סימאי אמר ארבעים על לוח זה וארבעים על לוח זה כו' מטרונגה. הנה למ"ד חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה בפשוטו ה' הדיבור של אנכי ה' כנגד הדיבור של לא תרצח וכמ"כ רש"י בשה"ש ד' ה', אבל למ"ד עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה (וכן למ"ד עשרים וכן למ"ד ארבעים וכן"ל) יש לשאול האם כל העשרה היו על לוח אחד שלם והיינו:

אנכי ה' - אנכי ה'

עד עד

לא תחמוד - לא תחמוד

או"ד שהיו עשרה באופן שהחמשה נשארו להיות כנגד חמשה (כנ"ל ברש"י בשה"ש) והיינו כזה:

אנכי ה' לא תרצח

עד עד

כבוד את לא תחמוד

אנכי ה' לא תרצח

עד עד

כבוד את לא תחמוד

ויותר נראה כוונת התשובה כפשוטו שהוצאת הלוחות לפרסמם היא עיקר מצות הקהל והביאור בזה הוא דהנה מצות הקהל היא כדי ליראה מהשי"ת כדכתיב (וילך ל"א, י"ב ג') הקהל וגו' למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם וגו' ובניהם וגו' ישמעו ולמדו ליראה את ה' אלקיכם כל הימים וגו' וע"י שרואים את הלוחות שניתנו מהשי"ת ושבנס מ"ס וסמ"ך שבהם עומדים עי"ז גם באים לידי אמונה שהס"ת שכתבו משה בו קורא המלך ג"כ מהשי"ת הוא ועי"כ באים לידי יראת השם. (ואולי זהו הכוונה בהא דכתיב (וילך ל"א כ"ו) לקח את ספר התורה הזה וגו' והיה שם בך 'לעד', ולעד פי' להוכחה כמ"ש בהעמק דבר שם לעיל פסו' י"ט יעו"ש).

ואפשר דהכוונה היא דהוצאת הלוחות לפרסמם זה מעיקר מצות הקהל ר"ל אחד מהעיקרים של המצוה.

¹⁰⁸ וכ"כ מרן שליט"א אהא דהק' התוס' על שיטת רש"י שהיו מוציאים הס"ת מהארון, בפ"י 'דעת' לברייתא דמלאכת המשכן פ"ו סי' א' סוף ד"ה כדי וז"ל, ומה שהקשו עוד איך ה' מוציאו לפרשת המלך הא אסור ליכנס לקה"ק י"ל דלצורך שרי והאי נמי צורך הוא כו' יעו"ש.

ובתשובת מרן שליט"א עתה מבואר שאי"ז כמו שכתבנו בשאלה שנכנסו להוציא רק הלוחות, אלא שנכנסו להוציא את הס"ת ואת הלוחות, והיינו דבלי מש"כ מרן שליט"א שהוציאו הלוחות, ג"כ היו נכנסים לקה"ק להוציא את הס"ת מהארון [ולתחזיר] לפי דעת רש"י בב"ב י"ד ב' הנ"ל.

כי מצד אחד מסתבר טפי לומר שהיו כל העשרה על לוח אחד וכצד קמא, אבל מאידך הרי הי' ענין שיהיו הדברות מכוונין חמשה כנגד חמשה וכמ"ש רש"י מחז"ל בשה"ש הנ"ל (וז"ל רש"י בשה"ש שם: הם מכוונות במדה אחת וחמשה דברות על זו וחמשה על זו מכוונין דבור כנגד דבור, אנכי כנגד לא תרצח שהרוצח ממעט את הדמות של הקב"ה, לא יהיה לך כנגד לא תנאף שהזונה אחר ע"ז דרך אשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים, לא תשא כנגד לא תחמוד שהגונב סופו לישבע לשקר, זכור כנגד לא תענה שהמחלל את השבת מעיד שקר בבוראו לומר שלא שבת בשבת בראשית, כבוד כנגד לא תחמוד שהחומד סופו להוליד בן שמקלה אותו ומכבד למי שאינו אביו עכ"ל). ויל"ע.

ת. תפוס לשון ראשון.¹⁰⁹ 110

ש. שקלים י"ז ב'. וב' באולם מבפנים על פתח הבית א' של שיש וא' של זהב על של שיש נותנין לחם הפנים בכניסתו ועל של זהב ביציאתו שמעלין בקודש ולא מורידין. לכאור' צ"ב למה צריך לטעם דמעלין בקודש ולא מורידין, דהרי גם בלא טעם זה היה לנו להניחם על של זהב ביציאתו, והיינו כי בשלמא בכניסתו יש טעם מיוחד לזה שמניחין אותם על של שיש והיינו כדי שלא יתעפש מחוס מעת אפיינת ביום שיש עד למחרת בשבת שמכניסין אותם לשולחן, אבל ביציאתו אין טעם זה ולמה שלא יניחום על של זהב ולמאי צריכין לטעם דמעלין בקודש ולא מורידין.

ת. למה דוקא זהב.¹¹¹

ש. שקלים שם. תני על של כסף ר' יוסי כו' לית כאן של כסף מפני שהוא מרתיח, לא כן תני זה אחד מן הנסים שנעשו בבית המקדש שכשם שהיו מניחין אותו חום כך היו מוציאים אותו חום כו' רבי יהושע בן לוי אמר אין מזכירין מעשה נסים. לכאור' אין מובן מאי מקשינן מהברייתא דזה א' מן הנסים על מתני' דידן, שהרי כאן הנידון הוא אם הניחו על של שיש כדקתני במתני' או על של כסף כדקתני בברייתא, ונידון זה הוא קאי על השולחן שהי' בפתח הבית [שעליו הניחו הלחם בער"ש אחר אפיינת עד למחרת בשבת שהונחו בשולחן שבהיכל], ואילו מ"ש בברייתא דזה א' מן הנסים כו' זה קאי על השולחן שבהיכל [שכשם שהניחוהו חם על השולחן שבהיכל כך הוציאוהו משם חם], וכיון שכן מאי מקשינן מהברייתא דזה א' מן הנסים, דהרי מה דחזינן שם הוא רק נס לענין שהי' חם מעת הנחתם על השולחן שבהיכל אבל לא חזינן משם שהי' הנס שיהי' חם גם מעת הנחתם על השולחן שבפתח הבית ומנין מברייתא

¹⁰⁹ל'. זה הוא ע"פ גדרים כ"ו א', תמורה כ"ו א'.

¹¹⁰היינו דלרבנן לא היו חמשה כנגד חמשה כנ"ל ברש"י שה"ש שם, אלא היו כל העשרה בכל לוח מהלוחות. וכן מדויק בל' הגמ' דאמרי' הדא הוא דכתיב ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה, דהנה מש"כ בפסוק 'עשרת הדברים' ודאי היינו כל העשרה דברות ולא חמשה דברות ב' פעמים דא"כ אין עשרה רק חמשה, ועל הפסוק 'עשרת הדברים' שהם כל העשרה וכנ"ל אמרי רבנן עשרה על לוח זה כו' והיינו כל העשרה על כל לוח.

¹¹¹היינו דהי' אפשר כמו כן שיהי' השולחנות משל כסף עי' בריש דברי הגמ' על משנה זו, ומזה שאעפ"כ עשו השולחנות משל זהב ש"מ שעשו כן משום מעלין בקודש ואין מורידין.

זו שהי' נס שיהי' הלחם חם מעת הנחתם על השולחן שבפתח הבית, וא"כ מאי מקשינן מהבריי' דזה א' מן הנסים אמתני' דידן, ולכא' צ"ב.

ת. אין נ"מ.¹¹²

ש. שקלים שם. עשרה שלחנות עשה שלמה כו' אעפ"כ לא היה מסדר אלא בשל משה בלבד כו' רבי יוסי בי רבי יהודה אומר על כולן היה מסדר כו'. יש לשאול האם למ"ד על כולן היה מסדר, הי' לכל שולחן ג"כ ב' שולחנות על פתח הבית, כמו שהיה לשולחן של משה כדתנן במתני' הכא י"ג שולחנות כו' וב' באולם מבפנים על פתח הבית א' של שיש וא' של זהב כו', כי [מצד א'] כיון שהיו מסדרין על כולן היכן הניחו כל הלחמים מיום ו' עד שבת אם לא היו גם להם ב' שולחנות לכל שולחן ושולחן, [אמנם מאידך במשנה קתני י"ג שולחנות ומשמע שלא הי' לכל שולחן ב' שולחנות נוספים דאל"כ היו הרבה יותר מי"ג שולחנות ולמה קתני רק י"ג¹¹³, מיהו זה אינו קושיא דבלא"ה כיון שהיו י' שולחנות של שלמה כבר היו יותר מי"ג וגם מבלי הב' שולחנות שלכל שולחן ושולחן, ועל כרחך דתנא דמתני' דקאמר י"ג לא נתכוין לכלול את השולחנות של שלמה וכ"ש את ב' השולחנות שבפתח הבית שעשו לכל שולחן ושולחן].

ת. א"צ.^{114 115}

ש. שקלים י"ח א'. והא תני השלחן היה נתון מחצי הבית ולפנים משוך מן הכותל ב' אמות ומחצה כלפי הצפון ומנורה כנגדו בדרום. פי' בתקלין חדתין וז"ל, ומנורה כנגדו בדרום. כדכתיב את המנורה נכח השלחן וגם כן היתה משוכה מן הכותל ב"א ומחצה כ"ה ביומא שם עכ"ל, והנה ביומא ל"ג ב' שם אמרי' דתניא שלחן בצפון משוך מן הכותל שתי אמות ומחצה ומנורה בדרום משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה, ופרש"י שם וז"ל משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה. כמדת השלחן דהא כתיב נכח השלחן זה בצד זה עכ"ל, ולכא' יש לשאול כך, דהיאך ילפינן מקרא דנכח השלחן שצריך שתהי' גם המנורה משוכה מן הכותל ב"א ומחצה, שהרי לכאורה מה דחזינן מהפסוק הוא זה שצריך שתהי' המנורה בדיוק ממול השולחן, אבל היכי ילפינן מפסו' זה גם שצריך שתהי' המנורה משוכה מהכותל ב"א ומחצה כמו השולחן.

¹¹² אין נפק"מ באיזה שולחן נשאר חם, דכיון שהי' הלחם חם וטרי אין זה משנה באיזה שולחן זה מונח. וכלול בזה יותר, והוא, דודאי שהלחם נשאר חם מעת שהניחוהו על השולחן שבפתח ההיכל ביום שישי עד למחרת בשבת, וגם זה עצמו הי' מעשה ניסים, כי ודאי שלא נהי' קר וכשהניחוהו בשולחן שבהיכל חזר להיות חם כבתחילה, וכיון שכן על כרחך מה שאמרו בברייטא 'שכשם שהיו מניחין אותו חום' פירושו מניחין על השולחן שבפתח ההיכל, 'כך היו מוציאין אותו חום' פירושו מהשולחן שבהיכל.

¹¹³ ואף דתנא מיירי כאן על בית שני, מ"מ הרי גם בבית שני י"א שהיו י' שולחנות, עי' יומא נ"א ב'. אמנם עי' מש"כ מרן שליט"א בדרך חכמה פ"ג מהל' בית הבחירה בצהה"ל ס"ק מ"ו מהעזרת כהנים מדות פ"ד מ"ז שלא היו י' שולחנות בבית שני יעו"ש.

¹¹⁴ לכאורה אין הכוונה דאי"צ משום שבשולחן א' שבפתח ההיכל הספיק המקום לכל הלחמים של כל הי"ג שולחנות, כי לא נתבאר כמה היה גודל השולחן שבפתח ההיכל וגם שלא מסתבר שהשולחן שבפתח הבית יהי' יותר גדול ונאה מהשולחן שבהיכל. ולכא' הכוונה היא, שבאמת לא הי' צריך לשולחן בפתח הבית כי הי' אפשר להניח הלחמים גם במקום אחר, ומה שהניחו ע"ג שולחן של שיש או של כסף וביציאתו בשל זהב בפתח בית כל זה הי' זה דרך כבוד, ודרך כבוד זה נהגו רק בשולחן של משה, ולכן א"צ ב' שולחנות לכל הי"ג שולחנות.

ומה שמשמע מהתשובה שפי' הירושלמי כאן כמו שכתבנו בשאלה שהיו מסדרין לחם על כל הי"ג שולחנות, ולא ססידרו רק על שולחן אחד אלא שכל פעם סידרו על שולחן אחר [כמ"ש בקרבן העדה], כן הוא בילקוט שמעוני (מלכים ב', רמז קפ"ה ד"ה ויעש. הובא במשך חכמה ר"פ תצוה יעו"ש) דאיתא שם, ואף על פי שעשה שלמה עשר שלחנות לא היה מסדר לחם הפנים תחלה אלא על של משה שנאמר כו' ואחר כך היה מסדר על כולן שנאמר כו' יעו"ש.

¹¹⁵ יעו"ש להלן בתשובה 'כולן שוין' לגבי מעלות המנורה.

וגם מסברא זה ק', כיון דבשלמא בשלחן הוצרכו להרחיקו מהכותל ב"א ומחצה כדי שיעברו שם שני אנשים עם לחם הפנים וכדפרש"י ביומא שם בד"ה משוך, אבל למנורה שאי"צ שיעברו שם ב' בנ"א כמו השולחן למה צריך להרחיקה מהכותל ב"א ומחצה אלו.

(ומלשונו דהתקלין חדתינן הנ"ל נ' דהרגיש בק' הנ"ל ולכן כתב 'וגם כן היתה משוכה' כו', דלא כתב דזה ג"כ נילף מהפסו' נכח השלחן, רק כתב דמנכח השלחן ילפי' שהמנורה צריך שתהי' כנגד השלחן. אמנם אי"ז מיישב, כי בגמ' יומא הנ"ל וברש"י שם מבואר דגם זה שצריך שתהי' המנורה רחוקה מהכותל ב"א ומחצה גם זה ילפי' מנכח השלחן. אך לכאו' צ"ב כנ"ל היאך חזינן זאת בפסוק, ועוד דגם מסברא זה ק' וכנ"ל).

ת. נכח ממש.¹¹⁶

ש. שקלים שם. עשר מנורות עשה שלמה כו' אין תימר חמש בצפון וחמש בדרום והלא אין המנורה כשירה אלא בדרום שנאמר ואת המנרה נכח השלחן על צלע המשכן תימנה כו'. לכאו' צ"ב דדילמא מה שאמר הכתוב ואת המנרה וגו' תימנה, היינו דוקא המנורה של משה (שעליה משתעי קרא) ומשום שבה היו מדליקין, ולא על י' מנורות שעשה שלמה (שעליהו לא משתעי האי קרא וגם לא היו מדליקין בהם לחד מ"ד כדלהלן) וא"כ היכי ילפינן מקרא דמנורה של משה גם לי' מנורות של שלמה שגם הן צריכות להיות בדרום, והרי הפסוק קאי בענין המנורה של משה.

ת. קרא לדורות נאמר ללמוד מזה.

ש. שקלים שם. רבי יוסה בי רבי יהודה אומר על כולן היה מבעיר כו'. יש לשאול האם הכונה שהיו מדליקין כל פעם במנורה אחרת או"ד הכונה שכל פעם הדליקום כולם ובאותו הזמן יחד.

ת. כולם כאחד.¹¹⁷

ש. בהנ"ל. האם שלמה המע"ה עשה לכל מנורה ומנורה אבן שיש בה שלש מעלות, כפי שהי' למנורה של משה וכדתנן בתמיד ל' ב' (וכ"ה ברמב"ם בפ"ג מבה"ב הי"א), או"ד שעשה רק מנורות ולא גם האבן. ובפרט יש לשאול כן למ"ד שלא הדליקו בהם, כי כיון שכן מסברא דלא

¹¹⁶ לכאורה התשובה היא ש'נכח ממש' מלמדינו שכמו שאת השולחן הזיזו ב' אמות ומחצה כך גם את המנורה, ואולי הכוונה, דאילו לא הי' צורך בהזזת השולחן מהקיר ב' אמות ומחצה [כדי שיעברו שם עם הלחמים וכנ"ל מגמ' יומא], והיה השולחן סמוך לקיר הצפון ממש, כשנאמר מנורה נוכח השולחן בדרום היינו אומרים שהמנורה סמוך לקיר הדרום ממש, ואולי היה הדבר נלמד מ'נכח', ואם כך הוא, גם השתא שהי' צורך והזיזוהו ב' אמות ומחצה להשולחן וכנ"ל, אולי יש לומר שכל ב' אמות ומחצה אלו והשולחן חשיבא כל זה מקום השולחן, ולכן כנגדו בדרום המנורה גם צריך שיהיה כך. ולולי דברי מרן שליט"א אולי היה אפשר לומר דאין הכי נמי לאו מנכח ילפינן לה להרחקת המנורה ב' אמות ומחצה מהקיר, אלא ילפינן לה מכעין היקש, מה שולחן בצפון אינו סמוך לקיר הצפון אלא יש הפסק בינו לקיר ב' אמות ומחצה, כך הוא גם לגבי מנורה בדרום שאינו סמוך לקיר אלא מורחק ב' אמות ומחצה, ויש סברא ללמוד את הכעין היקש הזה, כי אי"ז נאה שבצד אחד יהי' מרוחק מהקיר ב' אמות ומחצה ומצד אחד יהי' סמוך לקיר.

¹¹⁷ וכדאיתא בילקוט שמעוני הנ"ל, ואע"פ שעשה שלמה עשר מנורות לא היה מבעיר תחלה אלא על של משה שנאמר כו' ואחר כל היה מבעיר כולם שנאמר כו' יעו"ש. ומ"ש מרן שליט"א כולם 'כאחד' יש להסתפק אם זה מתייחס למ"ש בשאלה 'ובאותו הזמן יחד', שאם כן, יל"ע מלשון הילקוט הנ"ל דמשמע שלא היה כולם כאחד כמ"ש שם תחלה על של משה ואח"כ על כולם.

עשה להו האבן שהרי האבן שימשה לצורך ההדלקה כמ"ש מרן שליט"א בדרך חכמה ס"ק מ"ו שם.

(ומה שעשה שלמה י' מנורות (וי' שולחנות) הי' זה בציווי דוד המע"ה שנצטוה ע"ז מפי הקב"ה וכמ"ש מרן שליט"א בס' תשובות הגר"ח ח"א תשובה תשע"ג, ואי נימא דבכלל הציווי לעשות מנורות הוא גם לעשות המעלות א"כ ודאי עשה לכולם המעלות, אמנם יותר מסתבר דאי"ז בכלל הציווי כי אפילו במנורה של משה לא מצינו בתורה שנצטוה משה לעשות האבן עם המעלות למנורה).

ת. כולן שוין.¹¹⁸

ש. שקלים כ' א'. בהמה שנמצאת מירושלם ועד מגדל עדר וכמדתה לכל רוח זכרים עולות נקבות זכחי שלמים כו'. לכאור' צ"ב למה לא חיישינן דילמא הבהמה היא של אדם מסויים ואינה קרבן כלל, והיאך כה פשוט דודאי קרבן הוא עד כדי שפטורין ממ"ע דהשבת אבידה, ולכל הפחות למה לא יאמרו להמוצא שיכריז עליה ואם אין לה תובעים אז יהא דינה דין קרבן, ואמאי מיד אמרי' דודאי קרבן הוא וכל הנידון רק איזה קרבן הוא. ולכאור' צ"ב.

ת. בודאי נתייאש ופקע ממונא.¹¹⁹

ש. שקלים שם. אלא הילכו בהן אחר הרוב אם רוב זכרים עולות אם רוב נקבות זכחי שלמים. הנה לפי שלב זה נתבאר במשנה הדין רק לענין אופן זה שנמצאו הרבה בהמות אבל אם נמצאה בהמה אחת ע"ז לא דיברה המשנה ולא נתבאר מה דינה, ולכאור' למה אי"ז דוחק להעמיד דברי המשנה רק באופן זה שנמצאו הרבה בהמות. וביותר דהא ל' התנא הוא בהמה שנמצאת ל' יחיד, ונהי דמסיים בל' רבים כדקתני זכרים עולות נקבות זכחי שלמים, מ"מ סוף סוף הא התנא נקט גם ל' יחיד ומשמע שמדבר גם באופן שנמצאה בהמה יחידה, והיאך מעמידים המשנה (לשלב זה) דוקא באופן שנמצאו הרבה.¹²⁰

ת. אין נ"מ.¹²¹

ש. שקלים כ' ב'. א"ר זעירא כמה דאת אמר תנאי ב"ד הוא על המותרות שיקרבו עולות כן את מר אוף הכא תנאי ב"ד הוא על האובדות שיקרבו עולות. לכאור' יש לשאול למה לא עשו כבר תנאי ב"ד כזה שיפקע ההקדש לגמרי מהאובדות (דדילמא אי"ז כלל

¹¹⁸ומה דהשיב מרן שליט"א לעיל לגבי י' השולחנות שלא עשה להם עוד ב' שולחנות כמו שהיה לשולחן של משה, י"ל כיון שב' השולחנות היו רק בפתח הבית [פי', ההיכל] אבל האבן הי' בפנים ההיכל סמוך למנורה והוי כחלק מהמנורה.

¹¹⁹לכאורה היינו דבדאי נתייאש כי רוב הבהמות שם הם קרבנות. ועי' שו"ע חו"מ סי' רנ"ט ג' וז"ל, אבל אם רוב העיר עכו"ם או אפילו רובה ישראל ומצאה במקום שרוב העוברים שם עכו"ם אינו חייב אפילו אם ידע שמישראל נפלה ויש בה סימן שודאי נתיאשו הבעלים כו' עכ"ל יעו"ש הפרטים.

¹²⁰שאלתנו היא לפי המפרשים [עי' תקלין חדתין ר"ש סיריליא וועד] דמיירי כאן שמצא קבוצה של בהמות וע"ז קאמר דאם מצא קבוצה של זכרים כו' ואם מצא קבוצה של נקבות כו'. אבל להמפרשים דמיירי שמצא בהמה אחת ואמרי' דאם מצא זכר ה"ז עולה כי רוב זכרים הם עולות כו' לא קשיא כלל כי אה"נ מיירי שמצא רק אחת ולא שמצא הרבה בהמות.

¹²¹אולי הכוונה שאין נפק"מ בלשון אם הוא ל' יחיד או ל' רבים. ואפשר עוד דהכוונה דאין נ"מ משום שהגמ' דוחה שלב זה מטעם יותר טוב והוא כי רוב זכרים אינם דווקא עולות יעו"ש.

קרבן אלא שייך לאדם מסויים¹²². ובשלמא מ"ש תנאי ב"ד הוא על המותרות שיקרבו עולות ניחא מאחר דכבר נשתמשו בממון להקדש דכיון שכן אמרי' דהמותרות ג"כ יהיו הלאה הקדש ואין פוקעין ההקדש מהם אבל האובדות הרי עדיין לא נשתמשו בהם כלל להקדש וכיון שכן נימא דיפקיעו ההקדש לגמרי ומהו הלימוד מהמותרות לאובדות.

ת. חלילה להפקיע מהקדש.¹²³

ש. שקלים שם. מתניתא פליג על רבי יוחנן מקריב מחצה ומחצה אבד פתר לה שכן אפי' מעות ילך לים המלח. היינו דאם אפי' מעות ילך לים המלח א"כ כ"ש מותר עשירית האיפה דילך ג"כ לאיבוד, ולכאור' צ"ב מאי משני דהלא אכתי ניקשי דבמעות מ"ט באמת ילך לים המלח.

ת. הל"מ.¹²⁴

ש. שקלים שם. א' כה"ג ואחד כהן הדיוט¹²⁵ שעבדו עד שלא הביאו עשירית האיפה שלהם עבודתן כשירה. ובהגהות הגר"א הגי' עבודתן פסולה¹²⁶, ולגירסת הגמ'¹²⁷ יש לשאול היאך נדב ואביהוא הקטירו הקטורת¹²⁸ בהקרבה ראשונה¹²⁹ והרי היו צריכים להביא קודם עשירית האיפה שלהם.

ת. אולי הקריבו.¹³⁰

ש. שקלים כ"א א'. כל הרוקין הנמצאין בירושלים טהורין חוץ משל שוק העליון דברי ר"מ. האם הי' איסור למי שהוא טהור ליכנס לשוק העליון.¹³¹

¹²² ועל זה כבר השיב מרן שליט"א לעיל דא"י ק' כי בודאי נתייחס כו' כנ"ל יעו"ש.

¹²³ היינו כיון שרוב הבהמות שם הם קדשים או שחזקה שהם קדשים כמ"ש במפרשים, לכן קרוב לודאי שבהמה זו שמצא היא קדשים וכיון שכן חלילה להפקיע מהקדש. וכלול בתשובה זו גם שאין סיבה להפקיע לגמרי, כי על הצד שזה של אדם יחיד כבר כתב מרן שליט"א לעיל שבדאי נתייחס, ומשא"כ במה שהפקיעו משלמים לעולות ה"ז תקנת הקדשים כדי שלא יברחו כמ"ש במשנה חזרו להיות מניחין אותה ובורחין כו' יעו"ש.

¹²⁴ עי' מנחות ק"ח א'. [ושם בתוס' ד"ה ומדאינה].

¹²⁵ היינו בפעם הראשון שמתחיל לעבוד במקדש.

¹²⁶ וז"ל מרן שליט"א בביאורו לירושלמי, עבודתו כשירה. דחינוך אינו מעכב והגר"א גריס פסולה דהכי תניא בתו"כ אבל בתוספתא סוף שקלים תניא כשירה וכ"פ הרמב"ם, עכ"ל.

¹²⁷ באמת ק' גם לגירסת עבודתן פסולה ומש"כ לגירסת הגמ' היינו אפילו לגירסת הגמרא.

¹²⁸ כאן הי' כתוב בשאלה התיבות 'של נחשון כמ"ש בתו"י יומא נ"ג א', והשמטנו, כי אינו נפק"מ לשאלתנו.

¹²⁹ מש"כ שהי' זה הקרבה ראשונה, כן הוא בפשוטו, שהרי בשבעת ימי המילואים רק משה רבינו שימש במשכן, וביום השמיני אהרן התחיל לשימש שם, ולא מצינו שהי' עוד מי ששימש במשכן ביום השמיני מלבד משה ואהרן, וא"א לומר שמה או אהרן הקריבו עבור בני אהרן את עשירית האיפה, שהרי עשירית האיפה צריכים להקריב בעצמם כמ"ש בגמרא כאן 'עובדה בידו'.

¹³⁰ היינו דעובדה בידו פי' שיש לו זכות להקריב בעצמו אבל לא שהוא חייב לעשות זאת דווקא בעצמו, דכן משמע בדרך חכמה פ"ה מכלי המקדש ס"ק פ' וז"ל, ועובד בידו. ואין נותנה לאנשי משמר כדין כל קרבן כהן שמקריבה אפי' במשמר שאינו שלו כנ"ל פ"ד ה"ז ומצוה שיעבדנה בידו אבל אינו מעכב עכ"ל, ולפי"ז אפשר דבאמת משה או אהרן הקריבו עבורם את עשירית האיפה. ומה שמרן שליט"א מסתפק אם הקריבו עשירית האיפה הוא משום דאולי איכא למימר דבני אהרן לא הקריבו עשירית האיפה כלל כי כל הנאמר בפרשת המילואים הוא במקום עשירית האיפה שנאמר לדורות, מיהו פשוט הפסוקים הוא שגם אהרן הי' חייב ביום השמיני למילואים בהבאת עשירית האיפה של מנחת חינוך כדכתיב בפ' צו ו' י"ג זה קרבן אהרן ובניו וגו' יעו"ש.

¹³¹ והיינו ברגל שאסור להיטמאות כי מצוה להיות טהורין ברגל [גם כדי שיוכל לאכול הקרבנות של החג]. דהנה במשנה מבואר דרבי יוסי מחלק בין שאר ימות השנה לבין שעת הרגל, אבל רבי מאיר סתם ולא חילק וקאי בדבריו גם על שעת הרגל.

ש. שקלים כ"א ב'. בשאר ימות השנה הטמאין מהלכין שיבולת כו'. יש לשאול מהו ההפרש, דאילו ברגל הטמאים כן מזהירין את הטהורים שלא יטמאו מהם, ואילו בשאר ימות השנה הטמאים מהלכין סתם ואינם מזהירין את הטהורים שלא יטמאו מהם.¹³³

ת. א. א"א להזהיר שלא יודעים מי בא באמצע השנה.¹³⁴

ב. ברגל מצוה על הטהורין.¹³⁵

ש. שקלים שם. פרוכת שנטמאת בולד הטומאה מטבילין אותה בפנים. קצת צ"ב איך שייך טומאה בפנים והרי אפילו זכוב בבית המטבחיים לא הי' נראה כדתנן בפ"ה דאבות.¹³⁶

ת. כשאננס ראויים לנס.^{137 138}

ש. שקלים שם. מטבילין אותה בפנים. הנה בב' האופנים דלהלן קתני במתני' היכן הניחו הפרוכת לייבשה¹³⁹, ואילו הכא ברישא לא נאמר, דרק נאמר שמטבילין אותה בפנים אבל ל"נ היכן הניחוה לייבשה. ויש לשאול היכן הניחוה לייבשה. [ולא מסתברא שהחזירוה למקומה בעודה רטובה, מאחר שהיתה ספוגה טובא במים, והראי' שגם בב' האופנים דלהלן במשנה היו צריכין קודם לייבשה¹⁴⁰].

ת. על מקומה.¹⁴¹

ש. שקלים שם. אם היתה חדשה שומחין אותה כו'. קצת יש לשאול דכיון שהיתה חדשה היאך כבר נטמאה (וכי לא נזהרו בכך). [ואולי משום שנשים היו אורגות הפרוכות וכדלעיל י' ב',

¹³² היינו דאין איסור אבל מ"מ צריך ליזהר שלא לדרוך ע"ג רוק כדי שלא יבוא לידי טומאה. עוד השיב מרן שליט"א: שם נכנס באיסור. ע"כ. ועדיין צריך לנו תלמוד בכוונת תשובה זו.

¹³³ ומצינו גם במצורע [ובציון קברות עי' מו"ק ה' א'] שצריך להודיע לכולם שהוא טמא כדי שיפרשו ממנו ולא יטמאו ממנו כמפורש בקרא דכתיב (תזריע י"ג מ"ה) וטמא טמא יקרא ופרש"י שם, וטמא טמא יקרא. משמע שהוא טמא ויפרשו ממנו, ובתרגום אונקלוס איתא ולא תסתאבון ולא תסתאבון יקרי, וכ"ה תרגום יונתן שם. (ועי' שמירת הלשון שער הזכירה ריש פ"ז שהוא מודיע צערו לרבים שיבקשו עליו רחמים כדאי' מו"ק ה' א' כי תפלתו אינו מקובל למעלה יעו"ש).

¹³⁴ היינו דבשאר ימות השנה יתכן קצת שגם טמאים ילכו בצד ומשא"כ ברגל לא היה שייך שילכו טמאים באמצע כי הקידו ע"ז מאוד מאחר שברגל היה חיוב להיות טהורין, ולכן בשאר ימות השנה אי אפשר לטמאים להזהיר את הטהורים שלא יטמאו מהם כי שם אלו שהולכים בסמוך אליהם הם ג"כ טמאים.

¹³⁵ כלומר מצוה להיות טהורין, ומשא"כ בשאר ימות השנה שאף אם יטמא לא יעבור על מצוה, ולכן ברגל הוצרכו הטמאים להזהיר שלא יטמאו מהם.

¹³⁶ משנה ה', וערש"י ורבינו יונה שם גבי הא דתנן שם ולא נמצא פסול בעומר, ודו"ק.

¹³⁷ וכן השיב מרן שליט"א פעם נוספת בזה"ל: אם לא היו ראויין קרה.

¹³⁸ וע"ע בזה בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתנ"ד על שאלה כיו"ב דמרן שליט"א כתב שם: אין סומכין על הנס, וצריך לדעת ההלכה אם יקרה. יעו"ש, ובהערה 624 שם ודו"ק.

¹³⁹ כמ"ש בפ"ה הריב"ב"ן במשניות וז"ל, ושוטחין אותה שם כדי לנוגבה כו' עכ"ל יעו"ש.

¹⁴⁰ כמ"ש בריב"ב"ן וכו"ל.

¹⁴¹ על מקומה פ"י בסמוך למקוה בה הטבילו, ולא שהחזירוה למקומה ונתייבשה שם, שהרי לא הכניסוה לפני שייבשוה כנ"ל, ונמצא לפי"ז דגם ברישא באמת שומחין אותה והא דתנן מכניסין אותה מיד זה בא לומר שאי"צ הערב שמש כמו בב' האופנים הבאים במשנה שם נטמאת באב הטומאה ולעולם ברישא אם היה איזה אופן שהצליחו לייבש הפרוכת מיד היו מכניסים אותה מיד.

(אמנם לעיל י"ג א' במתני' משמע שבנים (ולא בנות) היו אורגים וכבר שאלנו ע"ז במכתבים קודמים¹⁴²). אמנם המפרש בתמיד כ"ט ב' כתב שהאורגות היו נערות שלא הגיעו לכלל נדות. אך להמפרש צ"ב האם עליהן נאמר לעיל י' ב' שמשלמים להן מתרומת הלשכה שהרי קטנות היו].

ת. א. למה לא.¹⁴³

ב. קרה שמישהו נכנס באונס וטימאה בעברתו.¹⁴⁴

ש. שקלים שם. ומשמונים ושתים רבוא היתה נעשית. מהיכן לקחו סך תשלום זה. ואמאי עשו פרוכת אחת שהחליפיה בכל שנה¹⁴⁵ בממון כה רב. ולעיל י"א א' גבי כבש פרה שעשאוה בס' ככרי זהב הי' הו"א דהוא שחץ אע"פ שכל כבש עמד זמן מרובה (דבסה"כ היו חמש פרות משמעון הצדיק עד סוף בית שני כדתנן בפרה) והיאך כאן עשו פרוכת אחת ולזמן לא מרובה מממון כה רב. ולעיל ט"ו א' - ב' קאמר עובדות דנתנו לפאר בהמ"ד והוכיחום שהיו צריכין ליתן לעוסקים בתורה ועניים.

ת. מהמנדבים.^{146 147}

ש. שקלים כ"ב א'. מוספי שבת מוספי ר"ח מי קודם ר' ירמיה סבר מימר כו' מוספי ר"ח קודמין כו' אמר רבי יוסה שנייא היא תמן כו' מוספי שבת קודמין על שם כל התדיר מחבירו קודם את חבירו. יש לשאול לרבי ירמיה הא כל התדיר כו' ואמאי לרבי ירמיה מוספי ר"ח קודמין.

ת. כמו תמיד.¹⁴⁸

¹⁴² ע"י לעיל בתשובה שקלים י"ד ב' אלעזר על הפרוכת כו', ובהערה שם.

¹⁴³ היינו דלעולם ודאי נזהרו שלא תתטמא הפרוכת ומ"ק קרה ונטמאה אף בעודה חדשה.

¹⁴⁴ לכאורה היינו טמא שנכנס למקום שהכינו את הפרוכת וטימאה כשעבר שם כגון שנגע בה. אבל אין הכוונה שנכנס להיכל וטימאה בעברתו, דלא היו נכנסים שם טמאים ע"י רמב"ם פ"ז מבית הבחירה הכ"א, ומה שהיו כהנים ע"ה נכנסים להיכל ברגל הי' זה משום שהוחזקו כחברים ברגל אבל באמת לאחר הרגל היו מטבילין את הכלים משום מגען למפרע כנכתבאר כל זה בחגיגה סוף כ"ו א' וברש"י שם.

¹⁴⁵ כמ"ש מרן שליט"א בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתצ"ז בזה"ל: כל ערב יו"כ היו מחליפין פרוכת חדשה כמ"ש בתוספתא שקלים פ"ג הי"א ע"כ, יעו"ש ובדרך חכמה פ"ז מהל' כלי המקדש ס"ק צ"א.

¹⁴⁶ וכן השיב מרן שליט"א פעם נוספת בזה"ל: מהצדיקים המתנדבים. ולכאור' תשובת מרן שליט"א רק על מה ששאלנו מהיכן לקחו ממון כה רב. והנה לענין מה ששאלנו מהכבש י"ל דאי"ז קושיא כי הכבש אינו חלק מהמקדש. ולענין מה ששאלנו מביהמ"ד י"ל דלהחלפת הפרוכת הי' טעם מיוחד והוא שהפרוכת הי' משחירה מעשן הקטורת כמ"ש הרא"ש בתמיד כ"ט ב' הובא בדרך חכמה פ"ז מכלי המקדש ס"ק צ"ב ובצהה"ל ס"ק פ"ב יעו"ש. ויש לשאול למה הוצרכו לומר שהושחרה מעשן הקטורת, שהי' לומר שהושחרה מעשן המנורה שאף הכותל הדרומי שממול המנורה הושחך כמ"ש יומא נ"ב א' וברש"י ד"ה משחרי מאניה יעו"ש וצ"ב].

¹⁴⁷ הנה מברכים בברכות השחר בא"ה אמ"ה ע"טר ישראל ב'תפארה, והר"ת בגימטריא הוא שמונים ושתים, ואפשר ע"ד הרמז והדרוש לומר דהו"א ע"טר ישראל בתפארה והיינו בפרוכת שנעשתה משמונים ושתים ריבוא שעשאוה בתפארה גדולה כמבואר במשנה שקלים כאן.

¹⁴⁸ כמו תמיד פ"י כמו בכל ר"ח כך הסדר. הגר"א קניבסקי שליט"א.

וע"י בביאור מרן שליט"א לירושלמי כאן שפירש שהס"ד דרבי ירמיה שמוספי ר"ח קודמין היינו משום דסבר שזהו כמו השיר של יום שהשיר של ר"ח קודם יעו"ש.

ש. שקלים כ"ב ב'. א"ל תמן (כו') שמא יבנה הבית כבראשונה ותתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן והכא מאי אית לך. הנה מ"ש כבראשונה היינו שמא יבנה בית המקדש השלישי בראש חודש ניסן כדרך שנבנה בראשונה בבנין המשכן שהוקם בר"ח ניסן, וכן מבואר בהגהות הגר"א¹⁴⁹. ויש לשאול האם מבואר בזה דיום א' בניסן הוא יום המסוגל יותר לכך שיבנה בו הביהמ"ק השלישי שיבנה ברחמים בבאכ"ר.

ת. אולי.¹⁵⁰

ש. בהנ"ל. שאלנו את מרן שליט"א¹⁵¹ אהא דאמרי' בר"ה י"א א' בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל, האם הכוונה ל"ד או ט"ו בניסן או הכוונה שכל החודש מסוגל לזה. והשיב מרן שליט"א: כל החודש.¹⁵² וכעת יש לשאול האם להנתבאר בשקלים שם ניתן להוכיח דהכוונה (ביותר) היא לא' בניסן. (ואם אין להוכיח, מ"ט).

ת. אין נ"מ.¹⁵³

ברוך רחמנא דסייען

¹⁴⁹ואף דהגר"א לא גריס 'כבראשונה' אלא גריס 'שמא יבנה הבית בראשון', מ"מ פירש כמו אי היה הגירסא 'כבראשונה', דז"ל שם, שמא יבנה הבית בראשון היינו בחודש ניסן בתחלתה כמ"ש ויהי בחדש הראשון וכו' הוקם המשכן ותתרם תרומת הלשכה מן החדש כו' עכ"ל. ¹⁵⁰הנה מ"ש בגמרא 'כבראשונה' [או 'בראשון' לגירסת הגר"א] היינו מא' בניסן והלאה ולא דווקא בא' בניסן עצמו כמ"ש מרן שליט"א בביאורו לירושלמי, ולכן אין מוכח מכאן דהבית השלישי מסוגל יותר להיבנות דוקא בא' בניסן. ¹⁵¹בסיון תש"ע, ולא נדפס בתשובות הגר"ח ח"ב [הנדפס בשנת תשע"ג] כי נשמט לך.

¹⁵²שו"ר בטורי אבן ר"ה י"א א' שם דס"ל דזה דווקא בי"ד בניסן יעו"ש היטב.

¹⁵³כמ"ש הרמב"ם פי"ב מהל' מלכים ה"ב וז"ל, וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו שדברים סתומים הן אצל הנביאים גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו אלא לפי הכרע הפסוקים ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו ועל כל פנים אין סדור הוויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן ולא ישימם עיקר שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה כו' אלא יחכה ויאמין בכלל הבר כמו שביארנו, עכ"ל הרמב"ם.

